

Masal Çevirisi ve Eşdeğerlik; Grimm Kardeşler'in Külkedisi Masalı ile Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

Fairy Tale Translation and Equivalence; Comparative Analysis of Cinderella Tale of Grimm Brothers and its Turkish Translations

Uğur CANSIZ¹, Aylin SEYMEN²

Makale Bilgisi/ Article Information

Geliş/ Received: 14.04.2022
Kabul/ Accepted: 27.06.2022
Yayın/ Published: 05.07.2022

Araştırma makalesi/ Research article
Doi: 10.47155/mamusbbd.1103601

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Cansız, U. & Seymen, A. (2022). Masal Çevirisi ve Eşdeğerlik; Grimm Kardeşler'in Külkedisi Masalı ile Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-24. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1103601>

Cansız, U. & Seymen, A. (2022). Fairy Tale Translation and Equivalence; Comparative Analysis of Cinderella Tale of Grimm Brothers and its Turkish Translations. *Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences*, 5(1), 1-24. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1103601>

Öz

Çeviri çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda ilk olarak masal, hikâye gibi yazınsal metinlerin çevirileri aklı gelmektedir. Bu çalışmada da Grimm Kardeşler'in kaleme almış olduğu Külkedisi isimli masalın farklı iki çevirmen tarafından gerçekleştirilen çevirileri üzerine bir eşdeğerlik analizi yapılmıştır. Karşılaştırmalı çeviri analizine geçmeden önce çalışmada masal edebi türüne, masal çevirisinde karşılaşılan güçlüklerle ve çeviride eşdeğerlik kuramına yönelik bilgiler üzerinde durulmuştur. Çalışmaya dahil edilen çeviriler Werner Koller'in "düz anlamsal", "yan anlamsal", "metin türüne özgü", "edimsel" ve "biçimsel – biçimsel" eşdeğerlik yaklaşımları açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada Külkedisi masalının kaynak dil okuruna aktardığı mesajın çeviriler aracılığıyla erek dil okuruna da aktarılıp aktarılmadığı kaynak metinden seçilen cümleler ve bu cümlelerin çevirilerinin eşdeğerlik bağlamında karşılaştırılmasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu inceleme sürecinde de Werner Koller'in kuramında ele aldığı ilgili eşdeğerlik yaklaşımlarının kaynak metin ile erek metin çerçevesinde ne ölçüde çevirilere yansıtılabildiği tartışılmış ve gerekli görülen noktalarda da olası çeviri önerileri sunulmuştur. Sonuç olarak kimi zaman kaynak metni – kültürü erek okura noksansız ulaştırma kaygısıyla çevirmenlerin erek okurun dil dünyasını göz ardı etmesinden ya da erek metni daha anlaşılır kılmak için kaynak metinden uzaklaşmasından kaynaklı, kimi zaman da sözcüğü sözcüğüne çeviri, uyarlama, ekleme, eksiltme gibi çeviri tutumları dolayısıyla çevirilerinde eşdeğerlik tutarsızlıkları görülmüştür.

¹ Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Arş. Gör.

² Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Doç. Dr.

ugurcansiz@hakkari.edu.tr

0000-0003-0307-8324

aseymen@gazi.edu.tr

0000-0002-5028-6540

Anahtar Kelimeler: Masal, Grimm Kardeşler, Külkedisi, Masal Çevirisi, Eşdeğerlik Kuramı.

Abstract

When it comes into question translated children's literature, firstly the translations of literary texts such as fairy tales and stories come to mind. In this study, an equivalence analysis was carried out on the translations of the fairy tale named Cinderella, written by the Grimm Brothers, by two different translators. Before moving on to the comparative translation analysis, information about the literary genre of fairy tales, the difficulties encountered in the translation of fairy tales and the theory of equivalence in translation are emphasized in this study. The translations included in the study were analyzed comparatively in terms of Werner Koller's "denotative", "connotative", "text–normative", "pragmatic" and "formal–stylistic" equivalence approaches. In the study, it has been tried to determine whether the message conveyed by the Cinderella tale to the source language reader is also transferred to the target language reader through translations, by comparing the sentences selected from the source text and the translations of these sentences in the context of equivalence. In this analysing process, it has been discussed to what extent Werner Koller's theory of equivalence can be reflected in translations in the context of the source text and the target text, and also plausible translation suggestions are presented if it is necessary. As a result, it is sometimes caused by translators' ignorance of the target reader's language world with the concern of transferring the source text-culture to the target reader without any defects or due to the fact that they move away from the source text to make the target text more understandable or also sometimes due to translation attitudes such as word-for-word translation, adaptation, addition, subtraction equivalence inconsistencies have been observed in their translations.

Keywords: Fairy Tale, Grimm Brothers, Cinderella, Fairy Tale Translation, Equivalence Theory.

Giriş

Roman, şiir, masal, deneme, oyun gibi edebi türler diller arasında sıklıkla çevirileri yapılan yazınsal metinlerdir. Bu tür metinlerin çevirilerinde çevirmen salt kaynak metne veya salt çeviri metin okurunun beklentilerine bağlı kalmak gibi tek bir noktaya odaklanmamalıdır. Aksine çevirmen çeviri süreci doğrultusunda bu iki etkeni de dikkate almalıdır. Erek çeviri metni kaynak metnin dilsel ve kültürel dünyasını gerektiği ölçüde aktarabilmelidir. Kloepfer'e (1967, s. 126; aktaran Göktürk, 1994, s. 40) göre çevirmenin görevi erek dile yabancı olan öğelerin de mümkün olduğunca anlaşılmasını sağlayarak kaynak dilsel bir yapıtı yabancı bir dilde yeterli bir ölçüde yeniden kurmaktır. Fakat bu durum yabancı bir metindeki simgesel belirsizliklerin çevirmen tarafından yorumlanarak erek dile aktarılması anlamına gelmemektedir. Bu noktada Kloepfer yazın çevirisindeki yaklaşımını şu ifadelerle aktarmaktadır: "Çeviri, yaratarak yazmaktır – ama gelişigüzel anlamda, olanı yeniden yazmak ya da aktarmak değil, yazarlığın yazarlığıdır. Novalis belki de bu anlamda, ozanın ozanı diye söz ediyordu çevirmenden." (Göktürk, 1994, s. 40).

Çeviri süreçleri ile diller arası aktarımı en çok gerçekleştirilen türlerden birisi de masaldır. Kimi zaman sözel aktarımlarla kimi zaman da yazılı çeviriler aracılığıyla masallar farklı dillerle paylaşılmaktadır. Bu geniş paylaşımların bir getirisi olarak her ne kadar masalların her dil dünyasında ortak ve evrensel bir kurgusu oluşmuş olsa da her bir dil dünyası bu evrensel kurguyu kendi donanımıyla süslemektedir. Böylelikle de masallar evrensel oldukları kadar mikro düzlemde de kültürel özellikler taşıyan birer edebi tür olarak ortaya çıkmaktadır (Kuş ve Uslu, 2013, s. 435).

Alman masalları denildiğinde Grimm Kardeşler olarak bilinen Wilhelm ve Jakob Grimm kardeşler akla gelmektedir. Bu çalışmada da Wilhelm ve Jakob Grimm kardeşlerin birçok dile çevrilmiş olan "*Kinder und Hausmärchen*" – "*Grimms Märchen*" ("*Çocuk ve Aile Masalları*" – "*Grimm Masalları*") adlı yapıtının birinci cildinde yer alan "Külkedisi" adlı masalın farklı iki çevirmen tarafından Almancadan Türkçeye yapılan çevirilerinin eşdeğerlik açısından

karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Külkedisi masalının bu çalışmaya seçilmiş olmasının nedeni 'Bremen Mızıkacıları', 'Kırmızı Başlıklı Kız', 'Hansel ve Gretel', 'Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler' masalları gibi 'Külkedisi' masalının da Grimm Kardeşler'in önemli ve tanınmış eserlerinden biri olmasına rağmen 'Külkedisi' masalının Türkçe çevirileri üzerine diğer masallar kadar çalışma gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Külkedisi masalının bu çalışmada incelenen Türkçe çevirilerinin çevirmenlerinden birisi olan eğitimci ve yazar Kemal Kaya ortaöğretim ve lisans eğitimini Türkiye'de tamamladıktan sonra sadece eğitim amacıyla Frankfurt Yüksek Öğretmen Okulu süresince kısıtlı bir zaman diliminde Almanya'da bulunmuştur. Bu eğitim sonrasında Türkiye'ye dönerek beş yıl Almanca öğretmenliği yaptıktan sonra Türkiye'nin farklı şehirlerinde meslek dersleri öğretmenliği ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur (Biyografya, t. y.). Masalın diğer çevirmeni ve aslında çocuk doktoru olan Saffet Günersel ise Türkiye'deki ortaöğretim ve lisans eğitimi sonrasında doktora ihtisas eğitimi için gittiği Almanya'da bir Alman vatandaşı ile evlenerek yirmi üç yıl Almanya'da yaşamıştır. (Demirel, t. y.). Her ne kadar çevirmen 23 yıl sonra Türkiye'ye dönmüş olsa da Almanya'da yaşadığı uzun sürenin yanı sıra bir Alman ile evlendiği dikkate alındığında Alman dili ve kültürü ile yaşamı boyunca bilfiil etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir.

Külkedisi masalı üzerine eşdeğerlik çerçevesinde gerçekleştirilen bu incelemede öncelikle masalın Almanca kaynak metninden seçilen örnek cümle kesitleri ile bu cümlelerin iki farklı çevirmene ait çevirileri aktarılmıştır. Sonrasında da bu kaynak metin kesitlerinin her iki çevirmen tarafından yapılan Türkçe çevirileri eşdeğerlik bağlamında incelenerek gerekli görülen noktalarda olası çeviri önerileri sunulmuştur. Örnekleme dahil edilen Türkçe çevirilerin kararlaştırılmasında çevirmenlerin hem kaynak hem de erek dile ve kültüre yetkinlikleri dikkate alınmıştır. Kaynak ve erek dilsel ve kültürel normlara hakimiyet noktasında da çevirmenlerin kaynak ve erek dilin konuşulduğu ülkelerde uzun süreli yaşayıp yaşamadıkları ölçütü belirleyici olmuştur. Nitekim her ne kadar dilsel öğeler yabancı dil öğretimi süreçlerinde öğrenilerek çeviri süreçlerine aktarılabilir de kimi zaman dilsel ifadelerin çevirileri dahi eşdeğerlik noktasında tam bir örtüşme sunamamaktadır. Dilsel ifadelerin çevirilerinde karşılaşılabilen bu çeviri farklılıkları kültürel öğeler söz konusu olduğunda daha da belirgin bir hal almaktadır. Zira kültürel normların tam anlamıyla çevirilere yansıtılması salt yabancı dil öğretimi süreçleriyle mümkün olamamaktadır. Hem kaynak hem de erek dil dünyasıyla bire bir yaşantısal etkileşimler sayesinde kültürel öğelerin eşdeğer karşılıklarının çevirilerde aktarılabilmesi daha anlamlı olmaktadır. Bu noktada da çevirmenlerin Almanya'da Alman dili ve kültürüyle etkileşim içerisinde yaşayıp yaşamadıklarından hareketle kaynak dilsel ve kültürel içeriklerin eşdeğer karşılıklarının çeviri metninde ne denli aktarılabilirdiği irdelenerek gerekli görülen metin kesitlerinde olası çeviri önerileri sunulmuştur. Bu çalışma neticesinde masal çevirilerinden hareketle çeviri süreçlerinde gerçekleşen olası dilsel, sözdizimsel, dilbilgisel, anlamsal, metinsel, kültürel, biçimsel ve biçimsel aktarım hataları ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda da bundan sonraki masal çevirisi süreçlerine yönelik olası çeviri tutumları ve çeviri önerileri ortaya konulmuştur.

Çalışma geneli dikkate alındığında çalışmada öncelikle edebi bir tür olarak masal ele alınmıştır. Masal türüne yönelik bilgilerin yanı sıra masal çevirilerinde karşılaşılan güçlüklerle de çalışmada yer verilmiştir. Çalışmanın yöntem bölümünde ise masal çevirilerinin inceleme ölçütü olan eşdeğerlik çeviri kuramına dair bilgiler ele alınmıştır. Külkedisi masalının Türkçe çevirilerinden elde edilen bulgular da eşdeğerlik kuramı çerçevesinde analiz edilerek olası çeviri hataları ortaya konulmuş ve gerekli görülen noktalarda da çeviri önerileri sunulmuştur. Sonuç ve tartışma bölümünde de ortaya konulan bulgular ve tespitler üzerinden Külkedisi masalı çevirilerinin spesifik ve genel değerlendirmeleri gerçekleştirilmiştir.

Masal Edebi Türüne Genel Bir Bakış

Ekin–Danacı (2010, s. 5) masal edebi türüne dair şu noktalara değinmektedir: Masallar yüzyıllar öncesinden bugüne uzanan sözlü halk anlatısının birer parçasıdır. Bireyden bireye, nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Masalların sözlü kültürdeki tarihi o kadar eskidir ki kimi zaman masalların yazarları dahi bilinmemektedir. Masallar çoğunlukla olağanüstü kahramanların ön plana çıkarıldığı ve bu kahramanların maceralarının aktarıldığı hayali halk anlatıdır. Nitekim masallar gerçeklikten uzak, düş ürünü konu içerikleri barındırmaktadırlar. Masal kahramanları kimi zaman insanüstü canlılar, kimi zaman da hayvanlar ve sıradan insanlar olmaktadır.

Halk anlatılarında olağanüstü ile gerçekliği bir araya getiren masalın Türk Dil Kurumu sözlüklerinde çeşitli tanımlamaları yer almaktadır. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde (1998, s. 1510) masal; "1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser. 3. mec. Boş ve yalan söz. 4. mec. Değersiz, önemsiz şey." biçiminde tanımlanmaktadır. Yine Türk Dil Kurumu'nun çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlüğünde de masal; "1. Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. 2. mec. Boşuna söylenmiş söz." (TDK, t. y.) biçiminde tanımlanmaktadır.

Çocuk ve gençlik edebiyatı çerçevesinde ele alınan masallar halk kültürünün birçok özelliğini ortaya koyan sözlü geleneğin birer ürünüdürler. Bu noktada da masallar toplumsal karaktere sahip oldukları için topluma ait kültürel bir ürün olarak değerlendirilmektedir. Masallar olağanüstü unsurları, olayları ve kişileri konu edinen belli bir mekân ve zaman unsuru olmaksızın rivayet kipi ile anlatılan düşsel kısa anlatılardır. Yazın türlerinin en eskilerinden olan masallar her ne kadar başlangıçta sözlü yazının bir ürünü olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde gerek uyarlama veya yeniden yazma gerek derleme yoluyla varlığını sürdüren bir edebi türdür. Günümüzde masalın önemini ve geçerliliğini korumasını sağlayan yönü ise düş gücünün zenginliğinin yanı sıra uyarlanma olanaklarının mümkün olmasıdır (Asutay, 2013, s. 270). Masallar hayal ürünü olmalarının yanı sıra doğdukları toprakların kültürüne dair önemli ipuçlarını da beraberinde taşımaktadırlar. Bu noktaya dair AYTEKİN (2011, s. 123; aktaran GENÇ ve YALÇIN, 2021, s. 42) "İçerisinde milletlerin tarihlerini, dillerini, yaşam biçimlerini, gelenek ve göreneklerini barındıran masallar geçmişten günümüze uzanan en önemli bilgi kaynaklarıdır." ifadesini dile getirmektedir. Nitekim masalların ortaya çıktığı toplumların, ülkelerin, ulusların dilini, düşünce yapısını, dünya görüşünü yansıtan kültürel boyutları da önem taşımaktadır.

Masallar halk yazını geleneğinin ürünü oldukları için sözlü halk yazınının dil ve anlatım özelliklerini taşımaktadırlar. Genellikle kolay anlaşılır, yalın, son derece akıcı ve sade bir dil kullanımı söz konusudur. Masalların belli başlı özelliklerine değinilecek olursa, masalarda (Asutay, 2013, s. 274):

"Anlatım hiçbir engele uğramadan akıp gider."

"Gereksiz söz tekrarları yapılmaz."

"Ses akışını bozan, söylenmesi güç seslere ve kelimelere yer verilmez."

"Gereksiz ifadeler olmaz."

"Anlaşılması güç cümleler kurulmaz."

“Anlatım sade ve süssüz olur.”

“Duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.”

““miş, miş” diye anılan rivayet zaman kipi kullanılır.”

“Yer ve zaman unsuru bulunmaz, belirsizdir.”

Masal yazın türüne dair aktarılan bilgilerin yanı sıra masallar bazı özelliklere de sahiptirler (Asutay, 2013, s. 274):

- *Masallar Anonimdir: Masalların ilk defa kim tarafından, ne zaman ve nerede anlatıldığı bilinmemektedir.*
- *Masallar Fantastiktir: Masallarda gerçekten yoğun biçimde olağaniüstü konu içerikleri ve düş gücü hakimdir. Neredeyse her bir masalda dünyanın olağan akışında gerçekleşmesi mümkün olmayan anlatılar vardır. Bu anlatılar da çoğu zaman gizemli ve rastlantılara dayanan olaylardır.*
- *Masallar Didaktiktir: Masallar genellikle alınması gereken eğitsel bir çıkarımı açıkça ortaya koymaktadır. Okurun veya dinleyenin masalın ait olduğu dil ve kültür ortamının değerleri çerçevesinde dersler sunarlar. Söz konusu bu dersler çoğu zaman güçlü – güçsüz, iyi – kötü, zengin – yoksul, güzel – çirkin gibi tezatlıklar aracılığıyla aktarılmaktadır. Masal okuru veya dinleyicisi tarafından alınması gereken dersler, tavsiyeler de genellikle olumlu, iyi, güzel gibi insancıl ve evrensel değerlerle örtüşen davranış veya özelliklerdir.*

Diğer bir özellik de masalarda sıklıkla karşılaşılan ve asıl masal konusu ile içerik bakımından bir ilişkisi bulunmayan masal tekerlemeleridir. Masal tekerlemeleri bazen masalın başlangıcında, bazen masalın uygun bir kesitinde ortasında, bazen de masalın sonunda aktarılan ve yerine göre kısa veya uzun, kalıplaşmış ifadelerdir. Tekermelerde anlamdan ziyade ses uyumu, ahenk, kelime oyunları, sözcük tekrarları, uyak ve şiirsellik ön plandadır. Anlatıcının hayal gücü ile ortaya çıkan ve belirli bir kalıplaşmanın söz konusu olduğu tekerlemelerde aktarılanların çoğu zaman gerçek dünyadakilerle ilişkisi ve benzerliği bulunmamaktadır (Zengin, 2004, s. 45). Zira tekerlemelerdeki asıl amaç okurun ilgisini ve dikkatini çekmektir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi çerçevesinde ele alınmıştır. Doküman incelemesi, araştırmaya dahil edilmesi hedeflenen olgu ya da olgulara yönelik bilgiler içermekte olan yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). Bu çalışmada Grimm Kardeşler'in “*Kinder und Hausmärchen*” – “*Grimms Märchen*” (“Çocuk ve Aile Masalları” – “Grimm Masalları”) eserinin birinci cildinde yer alan “Külkedisi” masalının iki farklı Türkçe çevirisi Almanca kaynak metin ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Yazılı dokümanlar olan Almanca kaynak metin ve Türkçe çevirileri eşdeğerlik yaklaşımı bağlamında analiz edilmiştir. Külkedisi masal metninin Türkçeye çevirilerinde karşılaşılan olası dilsel, sözdizimsel, dilbilgisel, anlamsal, metinsel, kültürel, biçimsel ve biçimsel çeviri eksiklikleri tespit edilerek gerekli görülen noktalarda çözüm önerileri sunulmuştur. Eşdeğerlik bağlamında çevirmenlerin kaynak metne ne denli bağlı kaldıkları ya da kaynak metni erek metne çevirirken karşılıklı dilsel, biçimsel, anlamsal, yapısal özelliklerin aktarımlarının yanı sıra erek dil okurunun kültürüne uygun doğal bir aktarımı tercih edip etmedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda da çevirmenlerin olası çeviri uyarlamalarındaki kabul edilebilirliğin, uygunluğun ya da yeterliliğin hangi noktada olduğu değerlendirilmiştir.

Çeviri ve Çeviride Eşdeğerlik Kuramı

Etkileşimin hız kazandığı günümüzde önemli bir yeri olan çeviri çok boyutlu bir edim olması bakımından bilim insanlarınca farklı bakış açıları tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde (t. y.) “Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme.” olarak tanımlanan çeviriyi Vardar (2002, s. 60) eylem odaklı – süreç bakış açısıyla şu ifadelerle ele almaktadır:

“Bir dilde (kaynak dil) düzenlenmiş bildirileri anlam ve biçim bakımından eşdeğerlik sağlayarak bir başka dile (erek dil) aktarma işlemi; bu işlemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan ürün. Çeviri eyleminin başarılı olabilmesi için dil içi ve dil dışı bağlamları, düzenlamanın yanı sıra yananlamı göz önünde bulundurmaya gerekir. Kimi durumlarda insansal çeviri/özdevimli çeviri, dil içi çeviri/dillerarası çeviri, sözlü çeviri/ yazılı çeviri gibi ayrımlar yapılır.”

İletişim yönüne değindiği bakış açısında ise Vardar (1981, s. 172–173; aktaran Seymen, 2015, s. 24) çeviriyi “Diller ve kültürlerarası bir aktarım, bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan insanları birbirine yaklaştıran, her türlü kültürel değeri içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanması için sunan, uygarlıklar arası bir iletişim aracı” olarak tanımlarken dilbilimsel çerçevede ise “Bir kaynak dildeki göstergelerle bunların oluşturduğu anlamsal–biçimsel bütünlüğü bir erek dildeki göstergesel ve anlamsal, biçimsel bütünlüğe dönüştürme eylemi” olarak aktarmaktadır (Vardar, 1978, s. 67; aktaran Seymen, 2015, s. 24).

Çeviri salt dilbilimsel bir edim olmadığı gibi yabancı bir dilden bilinen başka bir dile sadece anlamın aktarılması da değildir. Her dil dünyası belirli bir kültürün töreleriyle, değer yargılarıyla, göstergeler dizgesiyle, davranış kalıplarıyla, belli başlı uzlaşımlarıyla; kısacası somut insan yaşantısıyla iç içedir. Yazınsal metinlerde sunulan kurmaca dünyanın arka planında da bütün bu etmenler bulunmaktadır. Bu yönüyle de çeviri farklı dillerin tanımladığı farklı dünyaların tanıtılması eylemidir. Çeviri insanoğlunun kendi yaşam alanı dışındaki olgularla düşleri tanıma uğraşının bir sonucudur. Çeviri farklı toplumların, ulusların bilimsel, sanatsal, düşünsel alanlarındaki çabalarını birbirleriyle paylaşabilmelerinin aracıdır. Bu yönüyle de çeviri ayrı ayrı diller ötesinde ortak bir dildir, dillerin dilidir (Göktürk, 1994, s. 14). Dahası çeviri ‘yabancı dil’ aracılığıyla farklı kültürler arasında oluşan iletişim kopukluklarını ortadan kaldırmaya çalışan bir aktarım eylemidir ve farklı diller var olduğu müddetçe de farklı kültürlerle köprü görevini sürdürmeye devam edecektir. Tarih boyunca insanın kendi diline vakıf olmayan, kendisiyle aynı kültür seviyesinde olmayanlara yönelik barındırdığı ön yargıların önüne set çeken çeviri, insanoğlunun farklı bölgelere dağılmasından bugüne yaşadığı dil kargaşasını aşma yolunda ortaya koyduğu uğraştır, diller ötesi ortak bir dildir (Göktürk, 1984; aktaran Seymen, 2015, s. 7). Çevirinin özgün bir bilim dalı olması gerekliliğini savunan Alman bilim insanı Schleiermacher ise çeviri etkinliğini “okuru yazara götürmek” veya “yazarı okura götürmek” olarak değerlendirmiştir (Kurultay, 1985, s. 192–217; aktaran Seymen, 2015, s. 9).

Bu çalışmadaki çeviri incelemesi eşdeğerlik bağlamında gerçekleştirildiğinden çeviride eşdeğerlik kavramına dair bilgilere de yer verilmesi gerekmektedir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte (1998, s. 733) “eşdeğer olma durumu, muadelet” olarak tanımlanan ‘eşdeğerlik’ kavramı (Alm: “Äquivalenz”; İng: “equivalence”) çeviribilim alanında farklı bakış açıları ele alınmıştır. Geçmişte uygulanan “serbest”, “sadık”, “sözcüğü sözcüğüne” çeviri yaklaşımları sonrasında kuramcıların daha sistemli çeviri yaklaşımları arayışı içerisine girmeleriyle

eşdeğerlik kavramı da birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve eşdeğerlik kavramı ile ilgili çeviribilim alanında farklı görüşler ortaya konulmuştur.

Çeviribilim alanında “kültürel farklılık” konusuna ilk defa değinen kuramcı olan E. A. Nida eşdeğerlik kavramını farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Nida (1964, s. 129; aktaran Karavin, 2016, s. 128–129) farklı diller arasında tam anlamıyla birebir örtüşme sağlayan eşdeğerliklerin olmadığını ileri sürmektedir. Bu sebeple de çeviri metin kaynak metnin birebir aynısı olmamakta, yakın veya benzerini temsil etmektedir. Bu noktada da çevirmenin çeviri ediminde çeviriye kendi yorumlarını dahil etmesi kaçınılmaz olmaktadır. Nida, “biçimsel eşdeğerlik” ve “devingen – dinamik eşdeğerlik” olarak iki farklı eşdeğerlik yaklaşımını temel almıştır. Biçimsel eşdeğerlik, kaynak metnin dilbilimsel yapısı ve içeriği ile ilgilenmektedir. Biçimsel eşdeğerlikte kaynak metindeki iletinin eksiksiz ve doğru bir biçimde erek dile ve okura aktarımı gereklidir. Hatta biçimsel eşdeğerlikte kelimesi kelimesine bir çeviriden söz edilmesi de mümkündür. Devingen – dinamik eşdeğerlikte ise önemli olan “eşdeğer etki yaratmaktır”. Burada kaynak iletinin içeriğinden ziyade kaynak metin ile kaynak metnin okuru arasında kurulmuş olan bağıntının aynısının erek metin ile erek metin okuru arasında da sağlanması beklenmektedir. Bu ilişkinin kurulabilmesi noktasında da çevirmenin erek dilde doğallığı sağlaması ve erek dil okurunun kültürel ve dilbilimsel beklentilerine uygun bir çeviri metni ortaya koyması gerekmektedir (Nida, 1964, s. 129; aktaran Karavin, 2016, s. 129). Böylelikle de çeviri metinleri erek dilde “eşdeğer etki” oluşturabilmektedirler. Bu eşdeğerlik türünde erek kültürün çeviri ediminin merkezinde olduğunun ifade edilmesi yanlış olmayacaktır.

Peter Newmark, eşdeğerliğin her çevirmenin ortaya koyduğu her çeviri etkinliğinde nihai olarak ulaşmak istediği bir amaç olmadığını fakat çeviri ediminin istenen bir sonucu olduğuna vurgu yapmıştır. Newmark çeviri ile kültür arasındaki bağıntıya yaptığı vurgu ile Nida'nın “devingen – dinamik eşdeğerlik” kuramına benzeyen bir tanımlama kullanmaktadır. Newmark'ın ele aldığı “kültürel eşdeğerlik” kaynak dile ait kültürel bir unsurun erek dildeki benzer bir kültürel unsur ile karşılanması anlamını taşımaktadır. Diğer taraftan Newmark, Nida'nın bakış açısının aksine her zaman tam anlamıyla “eşdeğer etki” oluşturmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Newmark'a göre şu şartlarda erek dilde bütüncül “eşdeğer” bir metin ortaya koymak mümkün değildir: (a) “Kaynak metnin amacı ile çeviri metnin farklı olduğu durumlar.” (b) “kaynak dil ile erek dil arasında büyük bir kültürel farklılığın olması durumunda.” (Newmark, 1988, s. 49, 83; aktaran Karavin, 2016, s. 130).

Diğer kuramcılardan farklı olarak Katharina Reiss “işlevsel” bir eşdeğerlik yaklaşımı üzerinde durmuştur. Reiss'in bu bakış açısında çeviri etkinliği iletişimsel bir edimdir ve “eşdeğerlik” de iletişimin gerçekleştiği boyutta aranmalıdır. Bir başka ifadeyle “eşdeğerlik” kaynak metnin içeriğiyle veya yapısıyla ilgili değildir, aksine metnin işlevi eşdeğerliğin odağında yer almaktadır. Netice itibarıyla çevirmenin kaynak metne işlevsel çerçevede eşdeğer bir erek metin ortaya koyması gerekmektedir. Reiss'in değindiği diğer bir nokta olan metin türü yaklaşımında metnin işlevini belirleyen metnin türüdür. Örneğin, bilgi aktarma işlevine sahip kaynak metinlerin çeviri süreçlerinde kaynak metnin içerdiği anlamsal eşdeğerlik erek metinde de korunmalıdır. Bezer biçimde çağrısız dil işlevi bulunan kaynak metinlerin çevirilerinde ise “eşdeğer etki” ilkesinin yerine getirilmesi önem taşımaktadır. Son olarak da birden fazla dil işlevi bulunduran kaynak metinlerde ise işlev hiyerarşisi oluşturularak kaynak metnin sahip olduğu baskın işleve uygun olan eşdeğerlik erek metinde de sağlanır (Reiss, 2004, s. 160–170; aktaran Karavin, 2016, s. 132).

Anton Popoviç ise eşdeğerliği “dilsel”, “dizisel”, “biçemsel” ve “metinsel” olarak dört gruba ayırmıştır (Popovic, 1970, s. 79–87; aktaran Yazıcı, 2005, s. 85):

“*Dilsel eşdeğerlik: Sözcük düzeyinde eşdeğerlik anlamına gelir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri buna örnek gösterilebilir.*”

“*Dizisel eşdeğerlik: Yatay düzlemde sözdizimsel ya da dilbilgisel eşdeğerliktir.*”

“*Biçemsel eşdeğerlik: Bu aynı zamanda çeviriye değin eşdeğerlik anlamına gelip, çevirinin kaynak metnin değişmez anlamını koruyarak anlatımsal kimliğini bulmayı hedefler. Bundan böyle, çeviri metinle kaynak metin arasındaki işlevsel eşdeğerlik anlamına gelir.*”

“*Metinsel eşdeğerlik: Çeviri metnin şekil ve biçim açısından kaynak metinle eşdeğerliğidir. Bir başka deyişle metin düzeyinde eşdeğerliktir.*”

Eşdeğerlik konusuna yönelik yaklaşımların bu denli çok olması dikkate alındığında eşdeğerliğin bir metnin farklı öğelerine odaklanan çok yönlü bir kavram olduğu görülmektedir. Eşdeğerlik kavramının bu çok yönlülük çerçevesinde ele alınması gerekliliğinden hareketle Werner Koller çeviri eşdeğerliğini kendi aralarında birbirleriyle bağlantılı olan beş temel sınıflandırma içerisinde ele almıştır. Bu sınıflandırmaların her birinin bir metnin çevirisinde karşılaşılan hem metin içi hem de metin ötesi etkileşimlerin tümünü kapsamasını amaçlamıştır (Göktürk, 1994, s. 60). Beş eşdeğerlik sınıflandırmasını Koller (2004, s. 216) şöyle aktarmaktadır:

1) *Düz anlamsal eşdeğerlik*: Bu eşdeğerlikte metnin bir dilden diğer dile çevirisinde metin dışı göndergesel anlamının, daha açık bir ifadeyle sözcüklerin nesnel anlamlarının aktarımı söz konusudur (Seymen, 2015, s. 120). Bu tür bir eşdeğerlik sözcük, tümce, metin düzleminde söz konusu olabilir. Bu noktada bir metnin çevirisinde sözcük – sözcük veya tümce – tümce olarak dilsel bir eşdeğerliğin aksine metin konusunun nesnel anlam içeriğinin aktarılması, kullanımlık bir bilginin iletilmesi öncelik taşımaktadır (Göktürk, 1994, s. 61–62). Düz anlamsal eşdeğerlik, kaynak dil unsurlarının erek dilde en somut biçimde aktarılmasıdır.

2) *Yan anlamsal eşdeğerlik*: Sözcük, sözdizimi ve tümce bakımından özgün dilsel yapılar içeren yazınsal metinler için geçerli olan bu eşdeğerlik türü metin içerisindeki dilsel oluşumların, işlevlerin yer aldığı yan anlamların çeviride karşılık bulmadığını incelemektedir (Seymen, 2015, s. 120). Bu eşdeğerlik atasözü, deyim, eş anlamlılık, çok anlamlılık, ad aktarması, benzetme gibi dilsel yapıların ve mecazi içeriklerin erek dile en uygun biçimde aktarılmasını kapsamaktadır (Kuş ve Uslu, 2013, s. 438).

3) *Metin türüne özgü (metinsel normatif) eşdeğerlik*: Bir dil içerisindeki iş yazışmaları, sözleşmeler, kullanım kılavuzları, ilaç tanıtımlıkları gibi birçok metin türünü belirli sözcüksel kalıplar, sözdizimsel yapılar, üzerinde uzlaşılmış ve düzenlenmiş kurallar oluşturmaktadır. Bu tür metinlerin çevirilmesi noktasında erek dildeki benzer yerleşik kurallarla erek dil geleneklerine uyacak yapılarla aktarılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yazın metinlerinin çevirisinde de bu tür metin türüne özgü bir eşdeğerliğin dikkate alınması kaçınılmazdır (Göktürk, 1994, s. 66). Yazınsal metinlerin yanı sıra farklı her bir metin türünün çevirisinde ilgili metin türünün erek dildeki özellikleri dikkate alınarak erek dile aktarılması gerekmektedir.

4) *Edimsel (Dil – Kullanımsal) eşdeğerlik*: Bu eşdeğerlikte kaynak metnin içeriğinin erek dil okurunun kolaylıkla alımlayabileceği biçimde aktarılmasıdır. Önemli olan kaynak metnin iletişimsel işlevinin erek dilde başarıyla aktarılabilmesidir (Seymen, 2015, s. 121). Özgün bir kaynak metnin, erek dil okurunun dilsel – davranış özelliklerinin ve kendine has dil kullanımının dikkate alınarak erek dile çevrilmesi durumunda dil kullanımsal bir eşdeğerlikten söz edilebilir.

Aslında bu eşdeğerlik türü E. A. Nida'nın sözünü ettiği iletişimsel eşdeğerlikle örtüşmektedir. Bir dile veya kültüre özgü farklı konu içeriklerinin erek dilde hitap edilen okurun dilsel ve kültürel boyutta en rahat ve kolay anlayabileceği bir biçimde aktarılması durumunda dil kullanımsal eşdeğerlik söz konusu olmaktadır (Göktürk, 1994, s. 68). Öz olarak da kaynak metindeki dil unsurlarının erek dil okurunun kültüründe kullanıldığı gibi aktarılmasıdır.

5) Biçimsel – biçimsel eşdeğerlik: Kaynak dil metninin biçimsel ve biçimsel özellikleri göz önüne alınarak erek dilde de benzer bir estetik etki oluşturma çabasına dayanan eşdeğerlik türüdür (Seymen, 2015, s. 121). Özgün kaynak metnin salt iletişimsel öğelerinin değil aynı zamanda biçim ve sözdizimi özellikleri ile kendine has anlatımını erek metinde de benzer etkiyi sağlayabilecek biçimde aktarma çabasıdır. Yazınsal eserlerin söylemini oluşturan söz oyunları, eğretilmeler, deyimler, imgeler, ölçüler, uyaklar gibi yapılar bu tür eşdeğerliğin sağlanmasında dikkate alınması gereken noktalardır (Göktürk, 1994, s. 69).

Sonuç itibarıyla eşdeğerlik bakış açısında kaynak metinden yola çıkmakla birlikte çeviri sürecinde metin dışı öğelere ve dil kullanımsal (edimsel) eş değeriğe yer vermesi Koller'in çeviri süreçlerindeki devingen – dinamik ilişkilere ve çevirinin erek dil ve erek metinle ilişkisine önem verdiğini göstermektedir. Hiç şüphesiz bu durum eşdeğerlik bağlamında erek odaklı yaklaşımın bir emaresi olarak da değerlendirilebilmektedir (Yazıcı, 2005, s. 90).

Görüldüğü üzere çeviribilim alanında birçok eşdeğerlik sınıflandırması yapılmıştır. En detaylı eşdeğerlik tipolojisini ise Werner Koller'in ele aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda da bu çalışmadaki karşılaştırmalı çeviri incelemeleri Koller'in eşdeğerlik sınıflandırması temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

Masal Çevirisi ve Karşılaşılan Güçlükler

Çeviri etkinliğine başlamadan önce saptanması gereken iki önemli nokta bulunur: “Metnin türü” ve “erek okur kitlesi”. Nitekim metinler içerik, yapı ve işlevleri doğrultusunda farklı biçimde kategorize edilmektedirler. Her metin türü de kendine has üslup, dil ve işlev özellikleri taşımaktadır. Bu sebeple de çevirmen öncelikle kaynak metnin türünü ve bu türün özelliklerini göz önünde bulundurarak çeviri eylemine başlamalıdır. Diğer taraftan çevirmen erek okur kitlesini de dikkate alması gerekmektedir. İşte bu noktada da çevirmen açısından bir ikilem ortaya çıkmaktadır: “Çevirmen okuyucuyu mu kaynak dil kültürüne götürecektir, yoksa kaynak dil kültürünü mü erek okuyucuya getirecek?” Böylesine bir ikilemin yaşandığı metin türleri muhakkak ki yazınsal metinlerdir (Kuş ve Uslu, 2013, s. 438).

Her ne kadar günümüzde kimi masalların yetişkinlerin de ilgisini çektiği görüşü mevcut olsa da masal denilince ilk akla gelen kitle çocuklardır. Yıldız (2006; aktaran Seymen, 2015, s. 155) masalların çocuklar üzerindeki önemini ve etkisini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Masalların yarattığı pushu, gizemlerle dolu, serüven yüklü dünya, çocuklar için olduğu gibi yetişkinler için de ilginç, merak edilen bir ortamdır. Hemen her yazınsal türün kullanıldığı serüven özelliği, okumayı ve sürükleyiciliği artırır. Bu nedenle merak ögesi, daha başta masalı çocuğa yakın kılar. Ayrıca masalarda olumlu bir dünya sunulur. Yani çoğunlukla sonuç olumludur. Bütün kötü niyetli kişilere, gizemli güçleri olan düş yaratıklarına, develere, cadılara, büyülere karşı iyi yürekli, dürüst, yardımsever olan kazanır. Bu bakımdan çocuk da iyi ile özdeşip iyilerin dünyasında yer almayı seçer. Ancak çocuğu masala bağlayan asıl nokta, masalarda kullanılan düşsel ortamdır. / ... / Çocuk zaten fantastik bir algı dünyasına sahiptir. Bu bakımdan masallar çocuğun düş dünyasına çok yakın bir dünya kurar. Böylece çocuklar masal dinlemekten ve okumaktan son derece hoşlanır.”

Masal yazınının asıl hitap ettiği kitle dikkate alındığında erek metnin çevirisinde bu noktaların dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yıldız'ın değindiği noktalar dikkate alındığında masalların çocuklar açısından ne denli önemli olduğu ve masallardan ne derece etkilendikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu bu etkiyi kaynak masalda olduğu gibi erek metinde de aktarabilmek için orijinal masal çok iyi anlamlandırılmalı ve erek okurun da en rahat anlayabileceği bir çeviri ortaya konulmalıdır (Seymen, 2015, s. 155). Aynı zamanda masalların okuyucu / dinleyici kitlesinin çoğunlukla çocuklardan oluştuğu dikkate alındığında masal çevirilerinde kullanılan dil yapısının kolay anlaşılır, sade olması gerekmektedir. Çünkü çocuklar derin anlamlı ifadeleri ya da karmaşık yapıdaki tümceleri kavramakta güçlüklerle karşılaşılır (Kuş ve Uslu, 2013, s. 438–439). Kimi çeviribilim kuramcılarının çocuk yazınında bir çeviriden ziyade uyarılma yapılması gerekliliğini savunmaktadırlar. Bir nevi çeviri yöntemi olarak görülen uyarılma süreci, kaynak dil kültürünün erek dilin kültürüne dönüştürülerek erek metnin yeniden oluşturulmasıdır. Bu sayede erek kitle olarak çocuklar bildikleri kültürel unsurlarla karşılaşmış olurlar (Sezer, 2005, s. 40–41; aktaran Kuş ve Uslu, 2013, s. 439). Böylelikle çeviride karşılaşılabilen anlama sorunu minimize edilmiş olmaktadır. Diğer taraftan çeviri esnasında ideolojik, modernleştirme, ahlaki gibi sebepler dolayısıyla kaynak dil metni ile erek dil metni arasında kimi zaman değişiklikler olabilmektedir. Çıkarma, ekleme, değiştirme, kısaltma, milli unsurları erek metne dahil etme bu değişikliklerden yalnızca birkaçıdır (Klingberg, 1974, s. 55–137; ak aktaran Kuş ve Uslu, 2013, s. 439). Bu tür kısaltma veya çıkarma işlemlerine Türk masallarında karşılaşılan tekerlemelerin örnek gösterilmesi mümkündür.

Masallarda sıkça rastlanılan ve masalın asıl içeriğiyle bir bağlantısı bulunmayan bu masal tekerlemeleri de çeviri sürecinde aktarımı kolaylıkla gerçekleştirilemeyen dil birimlerindedirler. Zengin (2004, s. 45) tekerlemelerde anlamdan ziyade sözcük tekrarı, ses uyumu, kelime oyunları, uyak, ahenk ve şiirsellik gibi öğelerin ön planda olduğuna değinmektedir. Tekerlemeler masallarda kimi zaman düz yazı, kimi zaman da şiirsel bir anlatıma sahip olmalarının yanı sıra kimi zaman da araya şiirlerin serpiştirildiği nesir tarzında veya dizelerle bütünüyle şiirsel özellikler taşıyan nazım biçiminde karşımıza çıkarlar. Anlatıcının hayal gücünün birer ürünü olan tekerlemelerde gerçek dünyada meydana gelen durumlar çarpıtılarak alışılmadık, saçma, beklenmedik, şaşırtıcı, karmaşık ve akıl dışı bir biçimde yansıtılır (Zengin, 2004, s. 45). Dolayısıyla da masallarda sıklıkla karşılaşılan tekerlemelerin ve diğer dilsel unsurların çeviri eyleminde doğru bir biçimde yansıtılması ve aktarılması çevirinin en zor taraflarından birisidir (Seymen, 2015, s. 154).

Diğer bir nokta olarak masallar ortaya çıktığı bölgenin ve bu bölgede yaşayan bireylerin yaşantı biçimlerini, sevinçlerini, korkularını yansıtmasının yanı sıra bu toplumda nelerin beğenilip onaylandığını, nelerin ayıplandığını ve nelerden nefret edildiğini de aktarabilmektedir. Bu doğrultuda da bir masal yapısının başka bir dile çeviri sürecinde ortaya çıkan olası aktarım aksaklıkları genellikle masallarda geçen bu kültürel ve sosyal içeriklerden ileri gelmektedir. Nitekim her ulus kendine has bir dizi milli, ahlaki, dini değerlere sahiptirler. Çeviri ediminde de bu ve bu minvaldeki kaynak masal metninin dil ve kültür dünyasına ait bu tümel değerlerin tespit edilerek erek dil ve kültür çerçevesine en anlaşılır eşdeğerlikte aktarılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kuş ve Uslu, 2013, s. 435). Masal yazınının çevirisinde dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta mecazi dil kullanımları, atasözleri, deyimler gibi yine kaynak kültüre özgü yapılarıdır. Masallarda bir sözcüğün ya da yapının düz anlamı dışında farklı anlamlara gelecek biçimde mecazi bir yapıda kullanılması veya deyimlere, atasözlerine yer verilmesi kaynak metinden erek metne aktarımda güçlükleri de beraberinde getirmektedir.

Her edebi türde olduğu gibi masalların yapısında da kendine özgü anlatım ve sözcük yapıları yer almaktadır. Masallar çoğunlukla anlatılanları okurun zihninde canlandırmakta ve masallarda resmedilen ortamın hissiyatı okura aktarılmaktadır. İşte kaynak metnin okurunun zihninde canlandığı tüm duygu ve görsellerin erek okurda da başarıyla ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu canlandırma ve görselleştirme amacıyla masallarda kullanılan güzelleme ve küçültme gibi söz oyunları içeren sözcüklerin de tespit edilerek erek metinde benzer etkiyi oluşturacak sözcüklerle çevrilmesi gerekmektedir. Tüm bu özellikler noktasında Göktürk (1994, s. 39) Edebi metinlerin çevirmenleri açısından metnin içerik boyutunda bilgisel, kavramsal kesinlikler ortaya koymanın ve bu kesinliklerin erek dilde örtüşen karşılıklarını yakalamanın ne kadar zor bir işlem olduğunu vurgulamaktadır.

Bulgular

Külkedisi Masalının Türkçe Çevirilerinin Eşdeğerlik Bağlamında Karşılaştırmalı İncelemesi

1 – Kaynak Metin (KM): “*Einem reichen Manne, dem wurde seine Frau krank, und als sie fühlte, daß ihr Ende herankam, rief sie ihr einziges Töchterlein zu sich ans Bett und sprach: „Liebes Kind, bleibe fromm und gut, so wird dir der liebe Gott immer beistehen, und ich will vom Himmel auf dich herabblicken, und will um dich sein.“ Darauf tat sie die Augen zu und verschied.*“

Çeviri Metni (ÇM) – 1: “*Zengin bir adamın karısı hastalandı. Kadıncağız öleceğini anlayınca biricik kızını yanına çağırıp, “Bak çocuğum, sakın doğruluktan ve iyilikten sapma; o zaman Tanrı hep seninle olur. Ben öbür dünyadayken seni hep izleyeceğim dedikten sonra hayata gözlerini yumdu”* (Günersel, 2011, s. 25).

Çeviri Metni (ÇM) – 2: “*Zengin bir adamın karısı hastalanmış. Kadın ömrünün sona erdiğini anlayınca biricik kızını yatağının yanına çağırması: - Yavrum, demiş, iyi yürekli, uslu olursan Tanrı hep seninle birlikte olacaktır. Ben seni cennetten seyredeceğim, seni koruyacağım! Bunları söyledikten sonra da gözlerini kapamış, ölmüş”* (Kaya, 1999, s. 73).

Masal yazın türünün kendine has bir aktarım dili bulunmaktadır. Masalın anlatı zaman özelliği kaleme alındığı dile bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Nitekim Türk masalları rivayet geçmiş zaman (–miş’li geçmiş zaman) kullanılarak aktarılırken Alman masalları ise *Plusquamperfekt* (–miş’li geçmiş zaman) ya da *Präteritum* (şimdiki zamanın hikayesi) zaman formunda aktarılmaktadır. Yukarıdaki kaynak metin kesitinde de görüldüğü üzere Almanca masalda *Präteritum* kullanılmıştır. Günersel çevirisinde bilinen geçmiş zaman (–di’li geçmiş zaman) kullanarak *metin türüne özgü (metinsel normatif) eşdeğerliği* sağlayamamıştır. Kaya ise çevirisini rivayet geçmiş zaman ile ele alarak *metin türüne özgü eşdeğerlik* çerçevesinde bir aktarım yapmıştır. İlk cümlede karşılaşılan “*Ende herankam*” yapısı kaynak metin bağlamında mecazi bir anlamda “kişinin ömrünün sonuna gelmesi” anlamını vermektedir. Günersel çevirisinde düz anlamda “ölmek” fiilini kullanarak *yan anlamsal eşdeğerliği* göz ardı etmiştir. Kaya ise “ömrü sona ermek” yapısıyla *yan anlamsal eşdeğerliği* çevirisinde aktarmıştır. Bu metin kesitindeki diğer bir nokta ise Almanca masallardaki ‘olduğundan küçük gösterme, anlatımı süsleme’ anlamlarını pekiştiren kullanımların çevirideki aktarımıdır. Kaynak metinde “*einziges Töchterlein*” ifadesiyle sadece küçük kız için karşılaşılan bu tür bir kullanımı Günersel “biricik kızını” çevirisiyle vermiştir fakat bu tarz bir kullanımın bulunmadığı “kadın, bayan, hanım” (Steuerwald, 1998, s. 227) anlamlarındaki “*Frau*” sözcüğünü de aynı çerçevede değerlendirip “kadıncağız” olarak çevirerek *düz anlamsal eşdeğerlik* noktasında ikileme kalmıştır. Kaya ise “kadın” ve “biricik kızını” aktarımlarıyla *düz anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde bir çeviri ortaya koymuştur. Benzer biçimde “*Liebes Kind*” hitabındaki “sevgili,

kiymetli, sevimli, cana yakın” (Steuerwald, 1998, s. 361) anlamlarına gelen “*lieb*” sözcüğü her iki çeviride de aktarılmamıştır. Günersel bu ifadeyi “Bak çocuğum” yapısıyla ele alırken Kaya ise “Yavrum” kullanımına yer vermiştir. Kaya, her ne kadar çevirisinde sahiplenme atfettiği “Yavrum” kullanımıyla “*Liebe*” anlamını vermeye çalışmış görünse de her iki çevirmenin de bu noktada eşdeğerliği sağladığının söylenmesi mümkün değildir. Bu kullanım “Sevgili yavrum” olarak aktarılsaydı hem *düz anlamsal* hem de *edimsel (Dil – Kullanımsal) eşdeğerlik* açısından daha işlevsel bir çeviri söz konusu olabilirdi. Günersel son bölümdeki “*und will um dich sein*” ifadesini çevirmeyerek *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* göz ardı etmiştir. Ayrıca Günersel *düz* anlamda “gök, sema, gökyüzü” (Steuerwald, 1998, s. 292) anlamının yanı sıra yazımsal metinlerde “cennet” (Steuerwald, 1998, s. 293) anlamını da karşılayan “*Himmel*” sözcüğünü erek kültürü dikkate alarak “öbür dünyadayken” olarak çevirmiştir fakat kaynak metinde verilmek istenilen ölüme dair olumlama içeren anlam bu yapıyla aktarılamamaktadır. Nitekim burada *düz anlamsal eşdeğerliğin* göz ardı edilmesinin yanı sıra *edimsel eşdeğerliğe* uygun bir kültürel öğeye de yer verilemediği görülmektedir. Kadının gözlerini kapatarak öldüğünün *düz anlamsal* sözcüklerle anlatıldığı Almanca cümleyi ise Günersel “hayata gözlerini yummak” deyimini ile aktararak *edimsel eşdeğerlik* çerçevesinde erek kültür okurunu dikkate almıştır. İlgili bu bölümlerde Kaya ise erek kültürde de karşılaşılabilen “seni cennetten seyredeceğim” yapısını tercih ederek “*Himmel*” sözcüğü için *edimsel eşdeğerlik* ortaya koymuştur. Kaya, “*und will um dich sein*” yapısını ise belki de *edimsel eşdeğerliği* koruma kaygısıyla “seni koruyacağım!” biçiminde çevirmiştir. Fakat bu yapı ile kaynak metnin okuruna anne ölse bile manevi olarak çocuğunun yanında olacağını anlatmak istediği aktarılırken Kaya’nın çevirisinde ise koruma eylemine yer verilerek erek okurda farklı bir izlenim oluşturulmuştur. Kadının gözlerini kapatarak öldüğünün aktarıldığı son cümlede ise Kaya’nın *düz anlamsal eşdeğerliği* sağladığının söylenmesi mümkündür.

2 – KM: “*Die Frau hatte zwei Töchter mit ins Haus gebracht, die schön und weiß von Angesicht waren, aber garstig und schwarz von Herzen. Da ging eine schlimme Zeit für das arme Stiefkind an. „Soll die dumme Gans bei uns in der Stube sitzen!“ sprachen sie, „wer Brot essen will, muß verdienen: hinaus mit der Küchenmagd!“ Sie nahmen ihm seine schönen Kleider weg, zogen ihm einen grauen, alten Kittel an und gaben ihm hölzerne Schuhe.*“

ÇM – 1: “Yeni gelen hanım eve iki kızını da beraberinde getirdi. Bu kızlar görünüşte güzeldiler, ancak katı yürekliydiler. Bu yüzden üvey evlat için kötü günler başladı. “Bu aptal kız bizimle aynı çatıda mı kalacak yani! Ekmek yiyen onu hak etmeli’ Aşçıyı çıkaralım, onun yerine bu baksın” diyerek onun güzel giysilerini aldılar ve yerine eski püskü bir önlükle bir çift takunya verdiler (Günersel, 2011, s. 25).”

ÇM – 2: “Kadın eve iki kızını da birlikte getirmiş. Kızlar görünüşte güzel, beyaz şeylermiş ama yürekleri hem kötü, hem de karaymış. Artık zavallı üvey kız için kötü günler başlamış. Kızlar aralarında şöyle konuşurlarmış: - Bu aptal kız hep yanımızda mı oturacak böyle?.. İnsan yediği ekmeği hak etmeli!.. Cehennem olsun buradan şu hizmetçi kılıklı şey... Kızın güzel giysilerini üzerinden soyup almışlar. Soluk, eski bir entari giydirmişler. Ayaklarına birer takunya geçirmişler (Kaya, 1999, s. 73, 74).”

Yazımsal metinlerin çevirilerinde aktarılan ögenin erek dilde aynı etkiyi ortaya koyabilmesi için kimi zaman uyarılama yapılarak çevirilere eklemeler yapılabilmektedir. Yukarıdaki örnekte böyle bir uyarılama yapılmasını gerektiren bir bağlam söz konusu olmamasına rağmen Günersel zengin adamın evlendiği kadın için “yeni gelen” açıklamasını kullanmıştır. Türkçe dil çerçevesinde “kötü kalpli, katı yürekli ve kalbi kararmış” anlamlarını karşılayan “*garstig und schwarz von Herzen*” yapısını Günersel kaynak metindeki pekiştirmeyi göz ardı ederek sadece “katı yürekli” olarak çevirmiştir. Kaya ise bu yapıyı *düz anlamsal eşdeğerliğe* birebir bağlı kalarak “yürekleri hem kötü hem de karaymış” biçiminde aktarmıştır.

Fakat *düz anlamsal eşdeğerlik* sağlanırken kullanılan “yüreklere karaymış” kullanımının erek okurda ne denli eşdeğer bir aktarım sağladığı ise tartışmaya açıktır. Düz anlamda “aptal, budala, ahmak” (Steuerwald, 1998, s. 156) anlamındaki “*dumm*” sıfatı ile “kaz” (Steuerwald, 1998, s. 236) anlamını karşılayan “*Gans*” sözcüğü birlikte kullanıldığında Almandaca “aptal kadın” anlamına gelmektedir. Her iki çevirmen de *yan anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde bu aktarımı sağlayarak ifadeyi “aptal kız” olarak çevirmişlerdir. Aynı cümlenin devamında geçen “*bei uns in der Stube sitzen*” ifadesini Günersel *edimsel eşdeğerliği* dikkate alarak “bizimle aynı çatıda mı kalacak yani!” biçiminde aktarmıştır fakat Türkçede bu yapının kullanımının daha anlaşılır olması için “bizimle aynı çatı altında mı kalacak yani!” biçiminde verilmesi daha uygun olurdu. Nitekim Günersel’in mevcut bu çevirisinde “çatıda kalmak” ifadesi muğlaklık içermektedir. Bu ifadeyi Kaya ise *düz anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde “hep yanımızda mı oturacak böyle?” biçiminde çevirmiş fakat “oda, koğuş” (Steuerwald, 1998, s. 522) anlamlarındaki “*Stube*” sözcüğünü çeviriye dahil etmeyerek *düz anlamsal eşdeğerlikte* tam bir örtüşme sağlayamamıştır. Cümlenin devamındaki “*wer Brot essen will, muß verdienen: hinaus mit der Küchenmagd!*” yapısını Günersel “Ekmek yiyen onu hak etmeli’ Aşçıyı çıkaralım, onun yerine bu baksın” şeklinde çevirmiştir. Cümlenin ilk kısmında geçen “ekmek yemek isteyen, bunu hak etmeli” ifadesini karşılayan yapının *düz anlamsal eşdeğerliğe* görece uygun çevrildiğinin düşünülmesi mümkün olsa da yazın çevirilerinde kimi zaman karşılaşılan yorumlama yoluyla erek metne eklemeye yapılmasına bir örnek oluşturabilecek “Aşçıyı çıkaralım, onun yerine bu baksın” ifadesinin ise kaynak metin ile herhangi bir eşdeğerliği bulunmamaktadır. Kaynak metnin kendi okurunda bıraktığı etkiyi erek okura da hissettirebilmek için Kaya bu bölümü *edimsel eşdeğerliği* dikkate alarak “İnsan yediği ekmeği hak etmeli!.. Cehennem olsun buradan şu hizmetçi kılıklı şey...” biçiminde çevirmiştir. Hatta kaynak metinde kızın oradan defolup gitmesini aktaran bağlamı Türkçedeki “cehennem olup gitmek” deyimini ile kaleme alarak eşdeğerliği mecazi bir anlatımla sağlamayı tercih etmiştir. Metin kesitinin son cümlesindeki “*grauen, alten Kittel*” yapısını Günersel erek okura yönelik “eski püskü bir önlükle” ifadesiyle aktararak *edimsel eşdeğerliği* ön planda tutmuştur. Bu ifadenin çevirisinde Kaya da erek okurda *edimsel eşdeğerliği* sağlamak için “Soluk, eski bir entari” ifadesini kullanmıştır fakat Kaya’nın “gömlek, bluz, cepken” (Önen ve Şanbey, 1993, s. 556) anlamlarındaki “*Kittel*” sözcüğü için tercih ettiği “entari” ifadesi erek okurun zihninde kaynak metnin bağlamından farklı olarak resmedilebilecektir. Nitekim “Genellikle tek parçalı kadın giyeceği” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) olarak tanımlanan ve erek kültürde farklı bağlamda kullanım alanı bulunan “entari” çevirisi ile kaynak metnin ilgili bölümünde anlatılmak istenilen iş kıyafeti eşdeğerlik sağlamamaktadır. Yine benzer biçimde kaynak metinde “*hölzerne Schuhe*” ifadesi her iki çevirmen tarafından da “takunya” olarak çevrilmiştir. Fakat “Genellikle hamam vb. ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, yüksek ökçeli, ağaçtan yapılmış bir tür ayak giysisi, nalın” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) biçiminde tanımlanan takunya erek okurda farklı bir kullanım alanına sahiptir. Tanımlamada da görüldüğü üzere hamam gibi ıslak yerlerde ve benzer biçimde cami şadırvanlarında da karşılaşılan takunya kullanımı masal yazın türünün çevirisinde ne *düz anlamsal eşdeğerliğe* ne de *edimsel eşdeğerliğe* uygun düşmüştür. Zira masalda ilgili bağlamda aktarılan bir ev ortamıdır. Dolayısıyla da çeviride takunya sözcüğünün kullanılması ile erek okurda farklı bir izlenim oluşmaması için takunya sözcük seçimi yerine “ahşaptan / tahtadan ayakkabılar” veya “ahşaptan / tahtadan pabuçlar” biçiminde bir çeviri tercih edilebilirdi.

3 – **KM:** “*Es trug sich zu, daß der Vater einmal in die Messe ziehen wollte, da fragte er die beiden Stieftöchter, was er ihnen mitbringen sollte.*”

ÇM – 1: “Bir gün babaları Pazar ayinine gitmek üzere yola çıkmadan önce üvey kızlarına; “Size ne getireyim?” diye sordu” (Günersel, 2011, s. 26).

ÇM – 2: “Gel zaman, git zaman... Bir gün babaları panayıra gitmek istemiş. Üvey kızlarına "size ne getireyim?" diye sormuş” (Kaya, 1999, s. 74).

Çeviri ediminde kaynak metnin türünün ve özelliklerinin bilinmesi eşdeğer bir çeviri noktasında büyük önem taşımaktadır çünkü çeviri eyleminde kullanılan dil ve biçimsel özellikler çeviri metnin türüne bağlı olarak belirlenerek uygulanmaktadır. İncelenen kaynak metnin masal edebi türü olduğu dikkate alındığında Almanca masalların sıklıkla “*Es war einmal ...*” ya da “*Es hatte einmal ...*” yapılarıyla başladığı görülmektedir. Türk masalların giriş ve sonraki bölümleri ise Alman masallarına oranla daha kapsamlıdır. Türk masallarında bu tarz kullanımlar farklı uzunluklardaki “tekerlemelerle” bezenmiş olabilmektedir. Bunlara “Bir varmış bir yokmuş ...”, “Evvvel zaman içinde, kalbur saman içinde ...” veya “Vaktiyle bir ... varmış” gibi bilinen örneklerin verilmesi mümkündür (Kuş ve Uslu, 2013, s. 447). Kaynak masal metnin giriş bölümünde bu biçimde bir başlangıç cümlesine yer verilmediği için her iki çevirmen de çeviri metninde de böyle başlangıç cümlesine yer vermeyerek *metin türüne özgü eşdeğerliği* sağlamıştır. Yukarıdaki metin kesitinde ise tek başına kullanılan “*einmal*” ifadesini Günersel “bir gün” biçiminde çevirerek *metin türüne özgü eşdeğerlikten* ziyade *düz anlamsal eşdeğerliği* ön planda tutmuştur. Kaya ise “bir defa” (Steuerwald, 1998, s. 175) anlamındaki “*einmal*” ifadesini “Gel zaman, git zaman ...” uyarlamasıyla aktararak *metin türüne özgü eşdeğerliği* sağlamıştır. Yine bu metin kesitindeki genel bağlamda “panayır, sergi, fuar” (Steuerwald, 1998, s. 379) anlamlarını karşılayan “*Messe*” ifadesini erek okura açıklama gayreti ile Günersel daha spesifik bir anlamda ele alarak “Pazar ayini” biçiminde çevirmiştir. Her ne kadar “*Messe*” sözcüğünün birinci anlamını hem Steuerwald (1998, s. 379) “(Katolik) Kudas ayini” hem de Önen ve Şanbey (1993, s. 677) “(Katolik kilisesinde) Kudas ayini” olarak vermekte olsalar da sözcüğün kaynak metinde kullanıldığı bağlam dikkate alındığında “Pazar ayini” açıklamasının erek okur için *düz anlamsal ve edimsel eşdeğerliği* sağlamadığı aşikardır. Nitekim kaynak metnin bu bölümünde baba kızlarına “*Messe*” ifadesiyle gideceği yerden ne getirmesini istediklerini sormakta ve kızları da güzel elbiseler, süs eşyaları ve değerli taşlar istemektedirler. Dolayısıyla kaynak metin bağlamında bu sözcüğün ayinden ziyade bir sergi, panayır anlamını karşıladığının düşünülmesi daha anlamlı olmaktadır. Bu noktada Kaya çevirisinde “panayır” kullanımını tercih ederek hem *düz anlamsal* hem de *edimsel eşdeğerliği* sağlamıştır.

4 – KM: “*Es begab sich aber, daß der König ein Fest anstellte, das drei Tage dauern sollte, und wozu alle schönen Jungfrauen im Lande eingeladen wurden, damit sich sein Sohn eine Braut aussuchen möchte.*”

ÇM – 1: “Derken, o ülkenin kralı üç gün sürecek bir düğün şenliği düzenledi. Şenliğe hiç evlenmemiş tüm güzel kızlar davet edildi; böylelikle prens kendisine bir eş seçecekti” (Günersel, 2011, s. 27).

ÇM – 2: “Günün birinde kral üç gün, üç gece süren bir eğlenti hazırlamış. Bu eğlentiye ülkenin bütün güzel kızları çağrılmış. Kralın oğlu bu kızlar arasından bir nişanlı seçecekmış de ondan...” (Kaya, 1999, s. 75).

Yukarıdaki kaynak metin kesitinde ilk dikkat çeken “*Fest*” sözcüğünün aktarımıdır. Bu cümlede “*Fest*” ifadesini “düğün şenliği” olarak çeviren Günersel masal içerisinde geçen “*Hochzeit*” sözcüğünü de “düğün” olarak aktarmıştır. Kaya da benzer biçimde hem bu bölümde geçen “*Fest*” sözcüğünü hem de masal akışındaki “*Hochzeit*” ifadesini “eğlenti” biçiminde çevirmiştir. “Şenlik, kutlama, bayram; yortu; festival” (Önen ve Şanbey, 1993, s. 336) anlamlarını taşıyan “*Fest*” sözcüğünü “düğün şenliği” olarak aktaran Günersel *düz anlamsal*

eşdeğerliği sağlayamamıştır. Kaya ise her ne kadar günlük hayatta sık kullanılmayan ve “Neşeli ve hoşça vakit geçirilen toplantı” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) anlamındaki “eğlenti” sözcüğünü tercih etmiş olsa da “Fest” sözcüğünün “kutlama” anlamını kısmen karşıladığı düşünülebilmektedir. Bu noktada da Kaya’nın *düz anlamsal eşdeğerliği* görece sağladığının söylenmesi mümkündür. Diğer bir nokta olarak da Günersel kaynak metindeki “*drei Tage*” ifadesini *düz anlamsal eşdeğerliği* göz önünde bulundurarak “üç gün” olarak çevirirken Kaya ise Türkçe masal anlatılarına özgü “kırk gün kırk gece”, “üç gün üç gece” gibi erek okurun kültürüne hitap eden yapılardan “üç gün, üç gece” kullanımını seçerek hem *metin türüne özgü eşdeğerliği* hem de *edimsel eşdeğerliği* ortaya koymuştur. Bu metin kesitinin son bölümündeki “Nişanlı, gelin” (Steuerwald, 1998, s. 124) anlamlarına gelen “*Braut*” sözcüğünü Günersel *edimsel eşdeğerlik* çerçevesinde erek okurun kültürel kullanımından bir sözcük olan “eş” ifadesiyle çevirirken Kaya ise *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlayarak çevirisinde “nişanlı” ifadesine yer vermiştir. Kaya çevirisinde “nişanlı” sözcüğünü tercih ederek *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlamış olsa da erek okur kültüründe “nişanlı” sözcüğü farklı bir anlam çerçevesine zemin hazırlamaktadır. Zira “Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse, adaklı” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) olarak tanımlanan “nişanlı” sözcüğü erek kültürde önceden tanışılmış olan ve evlenmek için söz kesilmiş kişi olarak kabul görmektedir. Kaynak metin kurgusunda ise prens kendisine bir eş adayına karar vermek istemektedir. Bu noktada da Kaya’nın çevirisinde yer verdiği “nişanlı” aktarımı *edimsel eşdeğerliği* sağlayamamaktadır.

5 – KM: “*Da habe ich dir eine Schüssel Linsen in die Asche geschüttet, wenn du die Linsen in zwei Stunden wieder ausgelesen hast, so sollst du mitgehen.*“

ÇM – 1: “*Bak, bir kazan mercimeği küllere döktüm. İki saat içinde onların iyilerini seçebilirsen bizimle gelirsin*” diye ekledi” (Günersel, 2011, s. 27).

ÇM – 2: “- *Bak, bir tencere dolusu bezelyeyi küle döktüm... İki saat içinde bunları ayıklayıp toplarsan eğlentiye gidebilirsin! Demiş*” (Kaya, 1999, s. 75).

Kaynak metnin bu bölümünde “sahan, kâse, çanak, güveç, kap” (Steuerwald, 1998, s. 482) anlamındaki “*Schüssel*” ve “mercimek” (Steuerwald, 1998, s. 363; Önen ve Şanbey, 1993, s. 647) anlamına gelen “*Linse*” sözcüklerini Günersel “bir kazan mercimek” biçiminde çevirmiştir. Günersel’in mercimek sözcük seçimi ile *düz anlamsal eşdeğerliği* sağladığı düşünülse de “*Schüssel*” ifadesi için kullandığı kazan çevirisi sözcüğün *düz anlamsal eşdeğerliğini* sağlamamaktadır. Nitekim kazan denildiğinde erek kültürde büyük ve derin kap akla gelmektedir. Bu noktada da bir bireyin tek başına bir kazanı içindekilerle kaldırıp dökmesi pek mümkün değildir. Dolayısıyla Günersel “*Schüssel*” sözcüğünün çevirisinde *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlayamamıştır. Bu ifadeleri Kaya ise “bir tencere dolusu bezelye” olarak aktarmıştır. Kaya, *edimsel eşdeğerlik* çerçevesinde “*Schüssel*” sözcüğü için “bir tencere dolusu” ifadesini kullanmıştır fakat diğer taraftan ise “*Linse*” sözcüğünü anlamı dışında “bezelye” biçiminde aktararak *düz anlamsal eşdeğerliği* göz ardı etmiştir.

6 – KM: “*Ihr zahmen Täubchen, ihr Turteltäubchen, all ihr Vöglein unter dem Himmel, kommt und helft mir lesen,
Die guten ins Töpfchen,
Die schlechten ins Kröpfchen.*“

ÇM – 1: “*Güvercinler, kumrular, sevgili kuşlar! Bana ayıklamada yardım edin!*” diye seslendi (Günersel, 2011, s. 27):
*İyileri kazana atın
Kötüleri kursağınıza katın.*”

ÇM – 2: “- Sevgili güvercinler... Kumrular... Gökyüzünün bütün kuşları... gelin, bana yardım edin de şunları ayıklayalım. İyileri şu kaba... Kötüleri kursağa!.. diye bağırmiş...” (Kaya, 1999, s. 75).

Kaynak metin göz önüne alındığında bir seslenme cümlesinden sonra gelen iki mısralık şiirsel bir anlatım ve bu mısraların sonlarında da kafiye uyumu bulunmaktadır. Günersel çevirisinde kaynak metnin anlatı biçimini dikkate alarak hem iki mısralık şiirsel anlatıma yer verip hem de kafiye uyumunu aktararak erek metinde *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* korumuştur. Kaya ise kaynak metnin bu kesitindeki mısra ve kafiye özelliklerini göz ardı edip erek metni düz yazı biçiminde çevirerek *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* sağlamamıştır. Seslenme cümlesinde geçen “evcil, uysal” (Steuerwald, 1998, s. 647) anlamlarındaki “*zahn*” sözcüğüne her iki çevirmen de erek metinde yer vermeyerek *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* göz ardı etmişlerdir. Günersel “*unter dem Himmel*” ifadesini de erek metinde aktarmayarak yine bu eşdeğerlik bağlamında bir örtüşme ortaya koyamamıştır. Mısraların çevirileri incelendiğinde ise Günersel daha önceki bulgu örneklerinde “kazan” olarak çevirdiği “*Schüssel*” sözcüğünün yanı sıra bu mısradaki “*Töpfchen*” ifadesini de kazan olarak çevirmiştir. Almanca’da sonuna eklendiği sözcüklere küçültme anlamı da katan “*-chen*” ekinin geldiği “*Töpfchen*” sözcüğü dikkate alındığında “kazan” çevirisinin aksine “şu küçük tencereye / kâseye” aktarımının bu bağlama daha uygun düşeceğinin ifade edilmesi mümkündür. Dolayısıyla da “kazan” sözcüğü ile Günersel *düz anlamsal eşdeğerliğin* uzağında kalmıştır. Bu bağlamda Kaya ise “*Topf*” sözcüğünün “kap, tencere, çanak, kâse” (Steuerwald, 1998, s. 537) anlamlarına uygun olarak “*Töpfchen*” ifadesini “kap” biçiminde erek metne aktararak *düz anlamsal eşdeğerliği* yansıtmıştır. Aslında Kaya, “... şu kaba” ve “... kursağa” çevirileriyle kafiye özelliklerini de erek metne taşımıştır fakat metin içi aktarımı mısra yerine düz yazı içerisinde gerçekleştirdiği için bu aktarım *biçimsel – biçimsel eşdeğerlik* noktasında tam anlamıyla amacına ulaşamamıştır.

7 – KM: “*Und die Täubchen nickten mit den Köpfchen und fingen an pick, pick, pick, pick, und da fingen die übrigen auch an pick, pick, pick, pick, und lasen alle guten Körnlein (Körner) in die Schüssel.*“

ÇM – 1: “Güvercinler ve öteki kuşlar başlarını küle soktu, mercimekleri gagalayarak iyilerini kazana attı” (Günersel, 2011, s. 27, 28).

ÇM – 2: “Güvercinler küçücük kafalarını eğerek tık tık tık tık diye işe koyulmuşlar. Öbür kuşlar da tık tık tık tık diye iyi bezelye tanelerini ayıklayıp tencereye doldurmuşlar” (Kaya, 1999, s. 75, 76).

Bu kaynak metin kesitinde güvercinlerin ve öteki kuşların külün içinden mercimek tanelerini ayıklama eylemine ayrı ayrı değinilirken Günersel ise bu durumu çevirisinde tek bir cümle çatısında aktarmıştır. Benzer biçimde Günersel kaynak metinde anlatımı güçlendiren “*pick, pick, pick, pick*” ifadelerine erek metne çevirmemiştir. İki defa tekrarlanan bu ifadeleri Günersel sadece “gagalayarak” biçiminde aktararak *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* dikkate almamıştır. Bu bölümde Kaya ise kaynak metinde kullanılan “*pick, pick, pick, pick*” ifadesinin anlatım yoğunluğunu erek okura da ulaştırmak adına “tık tık tık tık” biçiminde çevirmiş ve bu noktada da *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* sağlamıştır. Bu metin kesitindeki diğer bir nokta da daha önceki örneklerde açıklandığı üzere Günersel’in “*Schüssel*” sözcüğü için “kazan” çevirisini, Kaya’nın da “*Linse*” sözcüğü için “bezelye” çevirisini sürdürerek *düz anlamsal eşdeğerliğin* göz ardı edilmeye devam edilmiş olmasıdır.

8 – KM: “*Da trug das Mädchen die Schüsseln zu der Stiefmutter, freute sich und glaubte, nun dürfte es mit auf die Hochzeit gehen.*“

ÇM – 1: “Bunun üzerine genç kız kazanı üvey annesine götürdü; onlarla birlikte düğüne gidebileceğini sandı” (Günersel, 2011, s. 29).

ÇM – 2: “Sonra kız tencereleri üvey annesine götürmüştü. Artık eğlentiye gidebileceğini umarak seviniyormuş” (Kaya, 1999, s. 76).

Kaynak masal metninde geçen “*Hochzeit*” sözcüğü “düğün” (Steuerwald, 1998, s. 299) anlamına geldiği için Günersel *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlamış olsa da masalda sözü edilen ve kaynak metnin okurunun zihninde canlandırdığı etkinliğin aslında düğün olmadığı dikkate alındığında bu çeviride *edimsel eşdeğerliğin* göz ardı edildiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim kaynak masal metninde aktarılan içerik “prens kendisine eş seçebilmesi için düzenlenen bir etkinlikle” ilgilidir. Dolayısıyla da erek dile “düğün” olarak gerçekleştirilen çeviri erek okurda masalın tümüne yönelik de bir anlam karmaşası da ortaya çıkarabilecektir. Kaya ise “*Hochzeit*” ifadesini de “*Fest*” sözcüğünde olduğu gibi “eğlenti” biçiminde erek okura ulaştırmıştır. Bu çeviri tutumu ile *düz anlamsal eşdeğerlikten* uzaklaşsa da Kaya’nın *edimsel eşdeğerliği* sağlamaya çalıştığı ifade edilmesi mümkündür. Kaynak masal metninde geçen konu bağlamı dikkate alındığında erek masal dünyasında bu tür saray eğlenceleri için daha sık kullanılan “balo” sözcüğü çeviride tercih edilmiş olsaydı *edimsel eşdeğerlik* çerçevesinde kaynak metnin okurunun alımladığı masal içeriğinin erek okurunun zihninde de canlandırılması daha mümkün olabilirdi.

9 – KM: „*Bäumchen, rüttel dich und schüttel dich,
Wirf Gold und Silber über mich.*“

ÇM – 1: *Ey ağaç, sallan silkelen,
Altınla gümüş olsun gelen!* (Günersel, 2011, s. 29).

ÇM – 2: “*Sallan, silkin minik ağaç!*”
“*Üstüme altın gümüş saç!*” (Kaya, 1999, s. 77).

Ele alınan bu kaynak metin kesitinde yine iki dizeden oluşan ve kafiye uyumu içeren bir bölüm yer almaktadır. Bu defa her iki çevirmen de kaynak metne bağlı kalarak çevirileri hem dize halinde hem de kafiye uyumlarını da dikkate alarak aktarmışlardır. Böylelikle her iki çevirmen de *biçimsel – biçimsel eşdeğerlik* çerçevesinde bir çeviri ortaya koymuşlardır. Diğer bir ayrıntı olarak Almanca masal içeriklerinde sıklıkla karşılaşılan ‘olduğundan küçük gösterme, anlatımı süsleme’ anlamının verildiği “*Bäumchen*” ifadesinin anlatım özelliğini de aktaran Kaya *metin türüne özgü eşdeğerliği* de çevirisine yansıtmıştır. Günersel ise bu eşdeğerliğe çevirisinde yer vermemiştir.

10 – KM: “*An Aschenputtel dachten sie gar nicht und dachten, es süße daheim im Schmutz und suchte die Linsen aus der Asche.*“

ÇM – 1: “*Cümlenin çevirisi yapılmamıştır.*” (Günersel, 2011)

ÇM – 2: “*Hiçbiri kül kedisini aklına getirmiyor; evde kir pas içinde oturduğunu, küller içinden bezelye taneleri ayıkladığını sanıyorlarmış*” (Kaya, 1999, s. 77).

Yazınsal metin çevirilerinde kimi zaman kaynak dildeki bir ifadenin erek dile birebir çevirisinin yapılması mümkün olamamaktadır. Bu tür durumlarda çevirmen uyarılama, açıklama gibi edimlerle kaynak ifadeyi erek okura ulaştırma yolunu seçebilmektedir. Fakat gerek kaynak metin kesiti çevirisinin mümkün olmayışı gerekse de bir başka nedenle kaynak metindeki herhangi bir cümlenin bütünüyle çevrilmemesi ve erek okura ulaştırılmaması söz konusu olmamalıdır. Nitekim bu durum çeviriden ziyade kaynak metnin yazarının eserine müdahale etme anlamı taşımaktadır. Yukarıdaki örnekte de Günersel bütünüyle bir cümlenin çevirisini yapmayarak *biçimsel – biçimsel eşdeğerlikten* uzaklaşmıştır. Günersel’in bu tutumu

salt bu örnekle de sınırlı değildir ve erek metin genelinde üç farklı bağlamda daha kaynak metin kesitlerinin çevirilerini erek metne aktarmadığı görülmektedir: Sayfa 29; "... also daß er ... meine Tänzerin.", Sayfa 30; "... Wenn die andern ... meine Tänzerin.", Sayfa 31; "... und wenn es ... meine Tänzerin." Erek metne aktarılmayan diğer bu üç cümle incelendiğinde benzer içerikli cümleler olduğu görülmektedir. Günersel içerik bakımından birbirleriyle örtüşen bu cümleleri çevirmemeyi tercih etmiştir. Fakat belki de kaynak masal metninde anlatımı güçlendirmek için tekrar edilerek vurgulanan "*Wenn die andern kamen und es aufforderten, sprach er: "Das ist meine Tänzerin."* (Başkaları gelip de ona dans teklif ettikleri zaman prens "Benim dans arkadaşım bu." diyormuş.) benzeri cümle yapılarını erek metne çevirmeyerek Günersel'in kaynak metnin etkisini erek okura yeterince aktarıp aktarmadığı tartışmaya açıktır. Bu bulgudaki cümlede Kaya'nın herhangi bir eksiltili çevirisi bulunmamaktadır. Fakat kaynak masal metninin tümel çevirisi göz önüne alındığında ise "*und der Schuh war ihr zu klein*" (s. 80) ifadesini ve kaynak metinde dörtlük ve dize biçiminde verilen bazı cümleleri Kaya da erek dile aktarmamıştır.

II – KM: "*Und als es mit diesem Kleide auf der Hochzeit erschien, erstaunte jedermann über seine Schönheit. Der Königssohn aber hatte gewartet, bis es kam, nahm es gleich bei der Hand und tanzte nur allein mit ihm.*"

ÇM – 1: "*Genç kız bu giysiyle saraya geldiğinde herkes onun güzelliği karşısında şaşırıp kaldı. Prens onu beklemişti; gelir gelmez elinden tuttu ve gece boyunca yalnızca onunla dans etti*" (Günersel, 2011, s. 30).

ÇM – 2: "*Kız bu giysiyi giyip eğlenti yerinde görününce herkes güzelliğine parmak ısırması. Prens de o gelinceye kadar beklemişmiş. Hemen elinden tutmuş. Yalnızca onunla dans etmiş*" (Kaya, 1999, s. 78).

Günersel çeviri akışında önceki bölümlerde erek dile "düğün" olarak aktardığı "*Hochzeit*" sözcüğünü bu metin kesitinde geçen "*auf der Hochzeit erschien*" ifadesinde ise bağlama dahil etmeyerek çevirmemiştir. Bu ifadede geçen "*erschien*" fiilini de farklı bir yapı ile aktaran Günersel *düz anlamsal eşdeğerlikten* ziyade *edimsel eşdeğerliği* ön planda tutarak bu ifadeyi "saraya geldiğinde" biçiminde erek dile kazandırmıştır. Bu ifadeyi Kaya ise "eğlenti yerinde görününce" yapısı ile erek dile çevirerek *düz anlamsal eşdeğerliği* dikkate almış gibi görünse de daha önce de değinildiği üzere "*Hochzeit*" sözcüğünün erek dildeki anlamı "düğün" olduğu için aslında *edimsel eşdeğerlik* çerçevesinde bir aktarım gerçekleştirdiğinin söylenmesi daha uygundur. Bu cümledeki diğer bir ifade de "erstaunte" fiilinin çevirileridir. Günersel bu fiilin aktarımını "şaşırıp kaldı" biçiminde gerçekleştirerek *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlamıştır. Kaya ise kaynak metinde *düz* anlamı ile kullanılan bu fiili erek dile "büyük şaşkınlık duymak" (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) anlamındaki "parmak ısırması" deyimini ile aktararak çevirisinde *yan anlamsal eşdeğerliği* yansıtmıştır. Bu bölümde dikkat çeken son nokta ise Kaya'nın "beklemişmiş" fiil çekimidir. Erek dil yapısında "-mişmiş" biçiminde bir yapısal kullanım söz konusu olmamasına rağmen Kaya belki de anlatımı güçlendirme kaygısı ile böyle bir kullanımı tercih ederek hem erek dil yapısını göz ardı etmiş hem de *metin türüne özgü eşdeğerliğin* dışına çıkmıştır. Nitekim Kaya'nın bu tutumu bir cümlenin çevirisinde daha bulunmaktadır: "... kimsenin sırtında görülmemişmiş." (Kaya, 1999, s. 79). Bu tür erek dil dünyasında bulunmayan bir yapı kullanımı Günersel'in çevirilerinde söz konusu değildir.

12 – KM: "*Der Königssohn hob ihn auf, und er war klein und zierlich und ganz golden. Am nächsten Morgen ging er damit zu dem Mann und sagte zu ihm: „Keine andere soll meine Gemahlin werden als die, an deren Fuß dieser goldene Schuh passt.*"

ÇM – 1: “Prens onu alıp baktı; ufak, zarif ve altından yapılmış bir iskarpindi bu! Ertesi sabah kızların babasına giderek, “kimin ayağı şu altın ayakkabıya uyarsa o benim eşim olacak!” dedi” (Günersel, 2011, s. 31).

ÇM – 2: “Prens eğilip bu tek pabucu almış. Mini mini, cici bici, som altınla işlenmiş bir pabuç... Ertesi sabah bu pabuçla birlikte adama gitmiş: - Ayağına bu pabuç uyan kızdan başkasıyla evlenmem! demiş.” (Kaya, 1999, s. 79).

Külkedisi'nin prensin yanından ayrılırken geride bıraktığı ayakkabısının konu edinildiği bu cümlede ayakkabı kaynak metinde “*Pantoffel*” sözcüğü ile verilmiştir. Erek dilde “terlik, pandufla, pabuç, şıpşıp, şıpşıp” (Steuerwald, 1998, s. 412) anlamlarına gelen “*Pantoffel*” kullanımını Günersel “iskarpin” olarak çevirmiştir. Günersel'in bu sözcük seçimi ile *edimsel eşdeğerliği* ön planda tuttuğu görülmektedir fakat erek dildeki “Ökçeli, konçsuz ayakkabı” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) anlamını taşıyan iskarpin genellikle erkekler tarafından kullanılan bir ayakkabı türü olduğu için kaynak metin içeriği ile örtüşmemektedir. Kaya ise “*Pantoffel*” sözcüğünün çevirisini “pabuç” biçiminde aktararak *düz anlamsal eşdeğerliği* uygulamıştır. “*Pantoffel*” sözcüğü ile kaynak metinde birbirleriyle eşdeğer bağlamalarda karşılaşılmaktadır fakat erek metne aktarımlar dikkate alındığında ise bu sözcüğü hem Günersel'in “pabuç (s. 29, 31), iskarpin (s. 31), ayakkabı (s. 33)” biçiminde hem de Kaya'nın “iskarpin (s. 77), pabuç (s. 79)” biçiminde farklı sözcük seçimleriyle erek dile çevirdikleri görülmektedir. Bu durum erek okurun alımlamasında kaynak metinde de birbirinden farklı sözcüklerin kullanıldığı düşüncesini oluşturabileceği için bu çeviri tutumları ile her iki çevirmenin de *düz anlamsal eşdeğerlik* noktasında ikilemde kaldığının ifade edilmesi mümkündür. Ayakkabıyı niteleyen “*er war klein und zierlich und ganz golden*” ifadesinin çevirisinde Günersel “ufak, zarif ve altından yapılmış” çevirisiyle *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlamıştır. Bu çevirisinde Günersel kaynak cümledeki “*ganz*” sözcüğünü de aktarıma dahil ederek “ufak, zarif ve bütünüyle altından yapılmış” biçiminde bir çeviri ele almış olsaydı nitelemeyi daha da güçlü kılabilirdi. Bu ifadenin çevirisinde Kaya ise *edimsel eşdeğerliği* ön planda tutarak “*er war klein und zierlich*” bölümünü “Mini mini, cici bici” olarak erek dile çevirmiştir. Cümlenin devamı olan “*ganz golden*” ifadesini ise Kaya “som altınla işlenmiş” biçiminde aktarmıştır. “Som” sözcüğünün “İçi dolu olan ve dışı kaplama olmayan, masif, katışıksız” (Güncel Türkçe Sözlük, t. y.) anlamları göz önüne alındığında “*ganz golden*” ifadesi için aktarılan “som altınla işlenmiş” çevirisinin eşdeğerlik bağlamında bir örtüşme sağlamadığı görülmektedir. Nitekim kaynak metinde geçen “*ganz golden*” ifadesinde ayakkabının salt som (katışıksız, saf) altından üretildiğine dair herhangi bir ibare ve açıklama bulunmamaktadır. Dolayısıyla da bu ifadenin *düz anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde aktarmak istediği anlam içeriği ayakkabının baştan aşağı altın olduğudur. Kaya bu ifadenin aktarımındaki çeviri tutumunu diğer bir metin kesitinde de aynı biçimde sürdürerek ifadeyi “som altından işlemeliymiş” (s. 79) olarak erek dile çevirmiştir. Günersel ise bu metin kesitindeki “*ganz*” sözcüğünü çeviriye dahil etmemesinin yanı sıra yine “*ganz golden*” ifadesinin geçtiği diğer bir cümlede bu yapıyı Kaya ile benzer bir çeviri tutumu ile “saf altındandı” (s. 31) biçiminde erek dile aktarmıştır. Bu ifadedeki çeviri tutumları ile hem Günersel'in hem de Kaya'nın *düz anlamsal eşdeğerliği* sağladıklarının söylenmesi mümkün değildir. Son cümledeki “eş, karı” (Önen ve Şanbey, 1993, s. 401) anlamındaki “*Gemahlin*” sözcüğünü Günersel “eşim” biçiminde erek dile çevirerek *düz anlamsal eşdeğerliği* sağlarken Kaya ise bu ifadeyi erek kültüre uyarlayarak aktarmıştır. Kaynak metinde “evlenmek” fiili olmamasına rağmen “*Gemahlin*” sözcüğüne ekleyerek “kızdan başkasıyla evlenmem” çevirisiyle *edimsel eşdeğerliği* dikkate almıştır.

13 – KM: “*Aber sie konnte mit der großen Zehe nicht hineinkommen, und der Schuh war ihr zu klein, da reichte ihr die Mutter ein Messer und sprach: „Hau die Zehe ab: wenn du Königin bist, so brauchst du nicht mehr zu Fuß zu gehen.“*”

ÇM – 1: “Ama kocaman ayak başparmağı ayakkabıya sığmadı; ayakkabı ona küçük gelmişti. Annesi bir bıçak uzatarak, “Kes onu! Evlenirsen nasılsa artık yaya yürümeyeceksin” dedi” (Günersel, 2011, s. 31, 32).

ÇM – 2: “Fakat kızın baş parmağı bir türlü pabuca sığmamış. Bunun üzerine annesi kızına bir bıçak vermiş: - Parmağını kes! demiş, kraliçe olunca zaten yaya yürümene gerek kalmayacak!” (Kaya, 1999, s. 80).

Kaynak metin kesitinde geçen “büyük, iri” (Steuerwald, 1998, s. 267) anlamındaki “groß” sıfatı ile “ayak parmağı” (Steuerwald, 1998, s. 648) anlamına gelen “Zeh(e)” sözcüğünü niteleyen “großen Zehe” yapısını Günersel “kocaman ayak baş parmağı” biçiminde çevirmiştir. Fakat “große Zehe” ifadesinin anlamı göz önüne alındığında salt bu haliyle “ayak başparmağı” (Steuerwald, 1998, s. 648) anlamına gelmektedir. Dolayısıyla da Günersel belki de *düz anlamsal eşdeğerliği* pekiştirmek için eklediği “kocaman” sözcüğüyle aslında *düz anlamsal eşdeğerlikten* görece uzaklaşmıştır. Kaynak metindeki “großen Zehe” ifadesinde her ne kadar “ayak baş parmağı” olup olmadığına değinilmemiş olsa da ilgili bağlamda ayakkabı giyme eyleminin söz konusu olduğu dikkate alındığında Kaya’nın salt “baş parmak” biçimindeki çevirisiyle *düz anlamsal eşdeğerliği* sağladığı görülmektedir. Fakat bu metin kesitinde Kaya “und der Schuh war ihr zu klein” ifadesini erek dile çevirmeyerek *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* göz ardı etmiştir. Bu metin kesitinin son cümlesinde geçen “kraliçe, melik” (Steuerwald, 1998, s. 336) anlamındaki “Königin” sözcüğünü Günersel erek dile çevirmeyerek bu ifadeyi kaynak metinde bulunmayan bir yapı olan “evlenirsen” ifadesiyle aktarmıştır. Bu çeviri tutumu ile Günersel *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* dikkate almamıştır. Benzer bir cümlenin yer aldığı diğer bir kaynak metin kesitinin çevirisinde de Günersel “Prensle evlenirsen...” (s. 32) biçiminde aktarım yaparak “Königin” sözcüğünün çevirisine erek metinde yine yer vermemiştir. “Königin” sözcüğünü Kaya ise hem bu örnek metin kesitinde hem de benzer cümlenin yer aldığı diğer kaynak metin yapılarında *düz anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde “kraliçe olunca” biçiminde erek dile çevirmiştir.

14 – KM: „Rucke di guck, rucke di guck,
Blut ist im Schuck. (= Schuh):
Der Schuck ist zu klein,
Die rechte Braut sitzt noch daheim.“

ÇM – 1: Bak bir kere bak,
Pabuç çok ufak!
Ve kan içinde
Asıl gelin evinde (Günersel, 2011, s. 32).

ÇM – 2: Pabuç çok dar, içi kanlı
Evde bekler öz nişanlı! (Kaya, 1999, s. 80).

Kaynak metnin bu bölümünde yine şiirsel bir yapı ile dört dizeden oluşan bir metin kesiti mevcuttur ve bu bölümün ilk iki dizesinde kafiye uyumu da görülmektedir. Çeviriler göz önüne alındığında ise Günersel kaynak metne bağlı kalarak erek metni hem dört dize hem de ilk iki dize ve son iki dize kendi içinde olmak üzere kafiye uyumu ile çevirerek *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* erek okura ulaştırmıştır. Kaya ise aktardığı iki dizede kafiye uyumunu sağlamış olsa da kaynak metnin ikinci ve üçüncü dizelerini birleştirip iki dize olarak eksilteli biçimde erek dile aktarmış ve *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* sağlayamamıştır. Günersel’in bu bölümdeki çevirisinde dikkat çeken diğer bir nokta da erek dile aktarılan dizelerin sıralamasının kaynak metinden farklı olmasıdır. Günersel ikinci ve üçüncü dizelerin yerlerini değiştirerek kaynak metni erek dile aktarmıştır. Günersel’in çevirisi dikkate alındığında kafiye uyumunu ardı ardına dizelerde sağlamak için bu değişikliği yaptığının düşünülmesi mümkündür fakat şiirsel

aktarımlarda kafiye uyumlarının aynı dörtlük içerisinde ardı ardına olmayan dizelerde de bulunabildiği düşünüldüğünde Günersel böyle bir değişikliğe gitmeden kaynak metinle *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* tam anlamıyla koruyarak da çeviriyi gerçekleştirebilirdi. Günersel'in çevirisinden hareketle kaynak metnin ilk dizesindeki ifade tekrarının çevirisini de dikkate alarak şu biçimde bir çeviri önerisi düşünülebilirdi: “*Bi kere bak, bi kere bak, / Pabuç kanlar içinde, / Ve çok ama çok ufak, / Asıl gelin hala evinde.*” Kaya ise çevirisinde ilk dizeye yer vermemiştir. İkinci ve üçüncü dizeyi de Günersel'de olduğu gibi aktarım sıralarını değiştirerek tek dizede aktarmıştır. Kaya, kaynak metin içeriğini erek okura anlamlı bir biçimde en kısa haliyle aktarmak için ikinci dizeye “beklemek” fiilini eklemiştir fakat genel olarak ortaya koyduğu çeviri tutumu ile *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* erek metinde ortaya koyamamıştır. Son olarak Kaya, daha önceki bölümlerde de geçen “*Braut*” sözcüğünü yine “nişanlı” olarak çevirirken Günersel ise daha önce “eş” biçiminde aktardığı “*Braut*” sözcüğünü bu defa “gelin” olarak çevirmiştir.

15 – KM: „*Ach nein, das ist viel zu schmutzig, das darfsich nicht sehen lassen.*“

ÇM – 1: “*Olmaaaz, üstü başı çok kirli. Kimsenin önüne çıkacak hali yok*” diye cevap verdi (Günersel, 2011, s. 33).

ÇM – 2: - “*Hayır, hayır, demiş üstü başı pek kirli... Bu kılıkla görünmesi doğru değil!*” (Kaya, 1999, s. 81).

Yukarıdaki cümlenin tümünü hem Günersel'in hem de Kaya'nın *edimsel eşdeğerliği* dikkate alarak erek dile çevirdiği görülmektedir. Nitekim *düz anlamsal eşdeğerlik* çerçevesinde “*Ahh hayır, o çok ama çok kirli, onun asla görünmemesi gerekiyor.*” biçiminde erek dile çevrilebilecek olan kaynak metin için hem Günersel, hem de Kaya erek okura hitap eden dilsel ifadeler içeren çeviriler ortaya koymuşlardır.

16 – KM: „*Rucke die guck, rucke di guck,
Kein Blut im Schuck.
Der Schuck ist nicht zu klein,
Die rechte Braut, die führt er heim.*“

ÇM – 1: “*Bak bir kere bak,
Pabuç ne büyük, ne ufak;
Ayağı da kanamıyor.
Asıl gelin bu işte!*” (Günersel, 2011, s. 33).

ÇM – 2: “*Pabuç uygun, içi kansız,
Nişanlıdır işte bu kız!*” (Kaya, 1999, s. 82).

Dize ve dörtlük yapısındaki bu kaynak metin kesitinin çevirilerinde yine ilk dikkat çeken nokta Kaya'nın erek metni iki dize olarak aktarmış olmasıdır. Ve yine bir önceki dörtlük bulgu örneğinde olduğu gibi Kaya, kaynak metnin ilk dizesini çeviriye dahil etmemesinin yanı sıra ikinci ve üçüncü dizelerin sıralarını değiştirerek tek dizede çevirmiştir. Dolayısıyla da bu iki dizede kafiye uyumuna yer vermiş olsa da Kaya *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* sağlamaktan uzak kalmıştır. Bu noktada Günersel kaynak metne uygun biçimde hem ilk iki dizedeki kafiye uyumunu sağlamış hem de kaynak metni dört dize olarak erek dile aktarmıştır. Böylelikle Kaya *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* yansıtmış olsa da önceki dörtlük bulgusundaki tutumunu sürdürerek çeviride yine ikinci ve üçüncü dizelerin sıralarını değiştirmiştir. Kaynak metinde olduğu gibi erek metinde de ilk iki dizedeki kafiye uyumu göz önüne alındığında yine kafiye uyumunu sağlamak için dizelerin sıralamalarının değiştirildiğinin söylenmesi mümkün olmaktadır. Günersel bu dörtlüğün çevirisinde ise daha çok uyarılma ve açıklamaya yer vermiştir. Nitekim ayakkabının sadece küçüklüğüne değinilen üçüncü dizeyi “ne büyük, ne

ufak” biçiminde çevirmiştir. Ayrıca ayakkabıda kan olmamasının belirtildiği ikinci dizeyi de “ayağı da kanamıyor” biçiminde çevirerek *edimsel eşdeğerliği* ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Kaya ise bu dörtlüğün çevirisinde *biçimsel – biçimsel eşdeğerliği* aktaramamasına ek olarak hem *düz anlamsal* hem de *edimsel eşdeğerliği* sağlayamamıştır. Her iki çevirmenin çevirilerine yansıyan kimi eşdeğerlik aksaklıkları göz önüne alındığında kaynak metnin erek dile şu biçimde bir çevirisi tartışılabilirdi: “*Bi kere bak, bi kere bak, / Pabucunda asla kan yok, / Pabuç ne büyük ne de ufak, / Asıl gelin evine getirdiğidir işte.*”

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Grimm Kardeşler’in Külkedisi masalının çevirileri üzerine karşılaştırmalı bir eşdeğerlik analizi gerçekleştirilmiştir. İnceleme aşamasında Külkedisi adlı masalın iki farklı çevirmen tarafından Türkçeye aktarılan çevirilerinden örnek kesitler alınarak bu çevirilerdeki benzerlikler ve farklılıklar Werner Koller’in eşdeğerlik odaklı çeviribilim kuramının öngördüğü ölçütler ışığında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu incelemelerde kaynak dil ve erek dil arasında ilgili eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığı tartışılmış ve gerekli görülen noktalarda da çeviri önerileri sunulmuştur.

Çeviri eleştirisi bağlamında ortaya konulan bu çalışmada üzerinde çalışılan masal yazın türünün dil yapısı, sözcük seçimi, kurgusu ve anlatı üslubu bakımından hem kültürel hem de evrensel özellikleri bulunmaktadır. Edebi bir tür olarak masalın tüm bu özelliklerinin erek dile aktarımında da çeviri zorluklarıyla karşılaşılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu özelliklerin kaynak dilden erek dile aktarımında ise anlamsal, edimsel, biçimsel ve metin türüne özgü eşdeğerlik tutarsızlıkları söz konusu olmaktadır. Olası bu hataların oluşmasında ise çevirmenlerin erek dil dünyasına hakimiyetlerinin yanı sıra çeviri tutumlarının da etkili olduğunun söylenmesi mümkündür.

Türkçe masalların anlatı zaman kipi olan rivayet geçmiş zaman (–miş’li geçmiş zaman) yapısı yerine Günersel çevirisinde ağırlıklı olarak bilinen geçmiş zaman (–di’li geçmiş zaman) kullanmıştır. Günersel kimi zaman da rivayet geçmiş zaman kullanımına başvurarak erek metin genelinde metin türüne özgü eşdeğerlik bağlamında tutarsız bir çalışma ortaya koymuştur. Masal çevirisi genel olarak değerlendirildiğinde ise Günersel (2011);

- *Metin içi ilgili ifadelerde düz anlamsal eşdeğerlik açısından uygun kabul edilemeyecek aktarımlara bir nebze daha fazla yer vermiş olsa da bu eşdeğerliğin uygun biçimde yansıtıldığı çeviriler de ortaya koymuştur.*
- *Yan anlam bağlamındaki ifadelerin çevirilerinde yan anlamsal eşdeğerliği kısmi tercih etmiştir. Bunun yerine düz anlamlı aktarımlara yer vermiştir.*
- *Düz anlamsal eşdeğerliği göz ardı ettiği bazı çevirilerinde edimsel eşdeğerliği ön planda tutmuştur. Aynı zamanda ekleme veya uyarlama stratejileriyle edimsel eşdeğerliği sağlamıştır. Fakat kimi zaman ise edimsel eşdeğerliğe uygunluk göstermeyen çeviriler ortaya koymuştur.*
- *Şiirsel aktarımların yer aldığı iki ve dört mısralık metin kesitlerinde dize sayısı, kafiye gibi özelliklerin aktarımını yaparak biçimsel – biçimsel eşdeğerliği sağlamış gibi görünse de hem dört mısralık bölümlerde kaynak metindeki içerik sıralamasını erek metinde değiştirmiş hem de çeviride çıkarma / eksiltme stratejisi ile kaynak metin genelindeki bazı sözcükleri ve cümleleri erek dile ya kısmi çevirmiş ya da hiç çevirmemiştir. Orijinal metne yönelik bu çeviri müdahaleleri dolayısıyla da biçimsel – biçimsel eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.*

- Kaynak metinde bulunmayan fakat erek metindeki ilgili bağlamlarla örtüşen eklemeler / uyarlamalar yapmasının yanı sıra (“Vakit geç olunca”, “eski püskü”, “üstü başı” gibi) kaynak metnin içeriği ile örtüşmeyen eklemelere / uyarlamalara da çevirisinde yer vermiştir. (“Aşçıyı çıkaralım, onun yerine bu baksın”, “Pazar ayını” gibi.).
- Çevirisinde erek dilde farklı bağlamlarda karşılaşılan sözcük aktarımlarını tercih etmiştir. (“Takunya, iskarpin, ayin, kazan” gibi.).
- Kimi içerikler kaynak metinde tek bir sözcükle verilirken erek dile birden çok farklı karşılıkla aktarmıştır. (“der Pantoffel”: “pabuç, iskarpin, ayakkabı” gibi.).
- Kaynak metindeki birbirinden farklı sözcükleri erek dile aynı anlamla çevirerek düz anlamsal eşdeğerlik noktasında ikileme düşmüştür. (“das Fest” ve “die Hochzeit”: “düğün” gibi.).
- Almanca masallarda sıklıkla karşılaşılan sözcük sonlarına “-chen” soneki getirilerek “olduğundan küçük gösterme, anlatımı süsleme” anlamlarını pekiştiren ifadeleri birkaç istisna haricinde erek dile aktarmamıştır.

Masal yazın türünün Türkçe anlatı zaman kipi olan rivayet geçmiş zaman (–miş’li geçmiş zaman) yapısını çevirisinin tümüne yansıtmasının yanı sıra Kaya (1999, s. 74–75) Türkçe masal anlatılarında karşılaşılan “... gel zaman, git zaman ...”, “... üç gün, üç gece ...” gibi ifadelerle de yer vererek çevirisinde metin türüne özgü eşdeğerliği sağlamıştır. Çeviri metni genel olarak değerlendirildiğinde ise Kaya (1999);

- Metin içi ilgili ifadelerde düz anlamsal eşdeğerlik ile örtüşmeyen aktarımlar gerçekleştirmiş olsa da Kaya’nın düz anlamsal eşdeğerliği sağladığı çeviri içeriklerinin oranı daha fazladır.
- Yan anlam taşıyan içeriklerin çevirisinde gerekli görülen noktalarda yan anlamsal eşdeğerlik çerçevesinde bir çeviri tutumu sergilemiştir.
- Düz anlamsal eşdeğerliği ortaya koyamadığı bazı çevirilerde edimsel eşdeğerliği sağlamıştır. Bu tutumun yanı sıra ekleme, uyarlama ya da yorumlama stratejileriyle de edimsel eşdeğerliği çevirisine yansıtmıştır. Sonuç olarak nispeten edimsel eşdeğerlikle örtüşmeyen çevirileri söz konusu olsa da ağırlıklı olarak edimsel eşdeğerliği erek dile taşıyan çeviriler yapmıştır.
- Şiirsel aktarımların yer aldığı iki ve dört mısralık metin kesitlerinde kafiye uyumunu sağlamış olsa da iki mısralık bazı bölümleri düz yazı biçimde aktarmıştır. Dört mısralık bölümleri de eksilteli biçimde iki mısra olarak erek dile çevirmiştir. Aynı zamanda da çeviride çıkarma / eksiltme stratejisi ile kaynak metin genelindeki bazı sözcükleri ve cümleleri erek dile ya kısmi çevirmiş ya da hiç çevirmemiştir. Orijinal metne yönelik bu çeviri müdahaleleri dolayısıyla da biçimsel – biçimsel eşdeğerliği sağlayamamıştır.
- Kaynak metinde bulunmayan fakat erek metnin ilgili bağlamlarıyla örtüşen eklemelere / uyarlamalara çevirisinde yer vermiştir. (“gel zaman, git zaman”, “gün doğmadan”, “üç gün, üç gece”, “üstü başı”, mini mini, cici bici” gibi). Bu çeviri tutumu ile de metin türüne özgü eşdeğerliği sürdürmüştür.
- Çevirisinde erek dilde farklı bağlamlarda kullanılan sözcük aktarımlarını tercih etmiştir. (“Takunya, iskarpin, entari, nişanlı” gibi.).
- Bazı içerikler kaynak metinde tek bir sözcükle verilmesine rağmen erek dile birden çok farklı ifade ile aktarmıştır. (“der Pantoffel”: “iskarpin, pabuç” gibi.)

- Kaynak metindeki birbirinden farklı sözcükleri erek dile aynı anlamla çevirerek düz anlamsal eşdeğerlik noktasında ikileme düşmüştür. (“das Fest” ve “die Hochzeit”: “eğlenti” / “der Pantoffel” ve “der Schuh”: “pabuç” gibi.).
- Almanca masalarda sıklıkla görülen sözcük sonlarına “-chen” son eki getirilerek “olduğundan küçük gösterme, anlatımı süsleme” anlamlarını pekiştiren ifadeleri birkaç istisna haricinde erek dile çevirmemiştir.

Masal türünün kurgusunun, dil yapısının, sözcük seçiminin, anlatı üslubunun, kültürel ve evrensel özelliklerinin aktarımında karşılaşılan zorluklar aslında tüm eşdeğerlik türlerini etkilemektedir. Nitekim bu özellikler kaynak dilden erek dile aktarılırken anlamsal, biçimsel, kullanımsal ve metne özgü eşdeğerlik hataları ortaya çıkmaktadır. İncelenen bu çalışma göz önüne alındığında da yukarıda değinilen olası eşdeğerlik hatalarının çevirmenlerin erek dile, erek kültüre ve kaynak metnin erek dildeki özelliklerine hakimiyetinden kaynaklanabileceğinin söylenmesi mümkündür. Bu noktada da Almanya’da kaldığı uzun zaman diliminin bir sonucu olarak erek dil ve kültür normlarından uzaklaştığı düşünüldüğünde Günersel’in Külkedisi masalını Werner Koller’e ait eşdeğerlik odaklı çeviribilim kuramı ölçütlerine görece kısmi uygun çevirdiğinin söylenmesi mümkündür. Kaya ise kısa süreliğine Almanya’da bulunduktan sonra yaşantısı boyunca erek dil ve kültür dünyasında yaşadığı ve erek dil / erek metin yapılarına aşina olduğu için Kaya’nın Külkedisi masalını Koller’e ait eşdeğerlik odaklı çeviribilim kuramı normlarıyla örtüşen içeriklerle erek dile çevirdiği görülmektedir. Bu noktada da başarılı bir masal çevirisi için hem erek dilin yapısal, anlamsal, kültürel hem de metin türü özelliklerinin eşdeğer biçimde aktarılmasının önemi uygulamalı olarak ortaya çıkmaktadır.

Etik Beyan

“Masal Çevirisi ve Eşdeğerlik; Grimm Kardeşler'in Külkedisi Masalı ile Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynaklar

- Asutay, H. (2013). Çocuk Yazınının Fantastik Dünyası: Masallar. *Journal of Turkish Studies*, 8 (13), 265–278. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5790>.
- Biyografya. (t. y.). Kemal Kaya, Eğitimiçi – Yazar. <https://www.biyografya.com/biyografi/6430>.
- Demirel, A. (t. y.). Saffet Günersel. https://translex.ege.edu.tr/tr-7320/saffet_gunersel.html.
- Ekin–Danacı, F. (2010). *Kültürlerarası etkileşimdeki rolü açısından kırmızı başlıklı kız masallarının çevirileri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, A., & Yalçın P. (2021). Kültür incelemeleri odağında cezayir masalları. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 15 (6), 41–53, <https://doi.org/10.46872/pj.319>.
- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin dili*. Yapı Kredi Yayınları.
- Günersel, S. (2011). *Grimm masalları, Cilt 1, Grimm Kardeşler*. Pinhan Yayıncılık.
- Karavin, H. (2016). Çeviri kuramları bağlamında eşdeğerlik kavramının izini sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 125–144.
- Kaya, K. (1999). *Jakob ve Wilhelm Grimm, Dünya klasikleri dizisi: 31, Masallar I*. Cumhuriyet – Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık.

- Koller, W. (2004). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Quelle & Meyer Verlag GmbH & Co.
- Kuş, G., & Uslu, Z. (2013). Masal çevirisinde eşdeğerlik sorunu: Grimm Kardeşler'in Altı Kuğu Masalı örneğinde bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6, 5(6), 433–453. <https://doi.org/10.9761/JASSS1576>
- Önen, Y., & Şanbey, C. Z. (1993). *Almanca – Türkçe sözlük 1, A – N*. (Ülkü, V., Yay. haz.). TDK Yayınları.
- Seymen, A. (2015). *Yazınsal metinlerde çeviri kuramları*. Berikan Yayınevi.
- Steuerwald, K. (1998). *Deutsch – Türkisches Wörterbuch, Almanca -Türkçe sözlük*. ABC Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (t. y.). *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilim temel kavram ve kuramları*. Multilingual.
- Zengin, D. (2004). Tekerlemelerin çevirisi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, (125), 44–54.